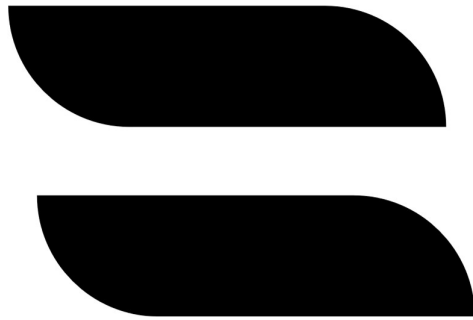

Aanbeveling

2023/001

Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen

**Aanbeveling betreft (ex-)partnergeweld in het
kader van echtscheidingen**

1. Inleiding

1.1 Bevoegdheid van het Instituut

Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (hierna: 'Instituut') werd opgericht door de wet van 16 december 2002 en heeft onder andere als opdracht om te waken over de naleving van de wetgeving inzake de gelijkheid van vrouwen en mannen en om elke vorm van discriminatie of ongelijkheid op grond van geslacht te bestrijden.

In deze hoedanigheid is het Instituut onder meer bevoegd om adviezen en aanbevelingen tot de overheid te richten met het oog op het verbeteren van wet- en regelgeving.

1.2 De context van de aanbeveling

GREVIO, de *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*, wees België in een evaluatieverslag betreffende de uitvoering van de Conventie van Istanbul (2020) op gebrek aan aandacht voor geweld tegen vrouwen, "zowel op het niveau van de rechtbanken die uitspraak moeten doen over de uitoefening van het gezagsrecht en van bezoek van de daders, als op het niveau van de algemene en/of gespecialiseerde diensten die maatregelen kunnen nemen die de uitoefening van het ouderlijk gezag kunnen beïnvloeden buiten elke gerechtelijke tussenkomst om."¹ Meer concreet wijst GREVIO op het tekort aan aandacht voor het fenomeen van intrafamiliaal geweld en geweld tegen vrouwen tijdens een echtscheidingsprocedure bij, onder meer, de regeling van het gezags- en bezoekrecht en bemiddeling.²

Op basis van dat evaluatieverslag en de conclusies van GREVIO, heeft het monitoringsorgaan van de Istanbul-Conventie, de *Committee of the Parties* ('COPA'), verschillende prioritaire maatregelen vooropgesteld die urgent genomen moeten worden om de conclusies uit het GREVIO-verslag uit te voeren.³ De lidstaten van de conventie krijgen vervolgens drie jaar de tijd om de nodige acties te ondernemen. België dient in het voorjaar van 2024 een antwoord te formuleren op deze COPA-aanbevelingen.⁴

Naast deze Europese reglementaire kaders en aanbevelingen ontving het Instituut de afgelopen jaren verschillende contactvragen van slachtoffers van (ex-)partnergeweld of burgers in een echtscheidingsprocedure die wezen op verschillende pijnpunten. Ook professionals, zoals familierechters, contacteerden het Instituut met de vraag wat ze kunnen ondernemen wanneer ze in echtscheidingszaken getuigenissen horen over partnergeweld of mogelijke signalen van geweld opmerken.

Deze nota streeft ernaar de actuele problemen samen te brengen en gepaste aanbevelingen voor te stellen aan de betrokken ministers.

1.3 Internationaal en Europees reglementair kader

Als aanvulling op de context van de aanbeveling wordt hieronder het relevant internationaal en Europees kader toegelicht. België ratificeerde in 2016 de Istanbul-Conventie en is in deze verplicht verschillende maatregelen te nemen ter preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen. De uitvoering van de Conventie door de lidstaten wordt gemonitord door GREVIO en COPA. Beide organen hebben verschillende pijnpunten en aanbevelingen geformuleerd in het Belgisch beleid betreffende echtscheidingen en partnergeweld.

¹ Pagina 8 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

² Cfr. infra.

³ Cfr. Infra.

⁴ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/committee-of-the-parties> en <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/belgium>.

1.3.1 Conventie van Istanbul

De Conventie van Istanbul creëert een wettelijk kader op pan-Europees niveau om vrouwen te beschermen tegen alle vormen van geweld en om intrafamiliaal geweld en geweld tegen vrouwen te voorkomen, te vervolgen en te bestrijden. De Conventie bevat verschillende artikelen die betrekking hebben op de context van echtscheidingen en de aandacht voor intrafamiliaal geweld.

Artikel 15/1 stelt dat *“passende trainingen dienen te worden georganiseerd voor beroepskrachten die te maken hebben met slachtoffers of plegers van alle daden van geweld die onder de reikwijdte van het verdrag vallen. Deze opleidingen dienen betrekking te hebben op het voorkomen en opsporen van het geweld, over de gelijkheid van vrouwen en mannen, de behoeften en rechten van slachtoffers en over hoe te voorkomen dat slachtoffers opnieuw slachtoffer worden.”*

Artikel 18/2 verplicht de Partijen om, *“in overeenstemming met het nationale recht, de wetgevende of andere maatregelen te nemen die nodig zijn om passende mechanismen te waarborgen voor effectieve samenwerking tussen alle relevante staatsorganen, met inbegrip van de rechterlijke macht, het openbaar ministerie, rechtshandhavende instanties, lokale en regionale autoriteiten alsmede non-gouvernementele organisaties en andere relevante organisaties en entiteiten.”*

Artikel 19 draagt de Partijen op om *“wetgevende of andere maatregelen te nemen die nodig zijn om te waarborgen dat slachtoffers tijdig adequate informatie ontvangen in een taal die zij begrijpen over de beschikbare vormen van ondersteuning en wettelijke maatregelen.”*

Artikel 26/1 gelast de Partijen om *“de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn om te waarborgen dat bij het bieden van bescherming en ondersteuning aan slachtoffers naar behoren rekening wordt gehouden met de rechten en behoeften van kinderen die getuige zijn van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.”*

Artikelen 27 en 28 verplichten de Partijen om *“maatregelen te nemen die nodig zijn om eenieder die getuige is van het plegen van daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag of die gegronde redenen heeft om aan te nemen dat dergelijke daden kunnen zijn gepleegd of dat verdere daden van geweld kunnen worden verwacht, te stimuleren daarvan melding te maken bij de bevoegde organisaties of autoriteiten.”* Bovendien dienen er maatregelen te worden genomen om te waarborgen dat de regels inzake vertrouwelijkheid voor bepaalde beroepsbeoefenaars geen belemmering mogen vormen voor hun mogelijkheid om tevens melding te maken van geweld.

Artikel 31/1 en 2 dragen de Partijen op om *“de wetgevende of andere maatregelen te nemen die nodig zijn om te waarborgen dat bij de vaststelling van de voogdij en omgangsregeling voor de kinderen rekening wordt gehouden met gevallen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag.”* De uitvoering van die omgangsregeling of voogdij mag niet ten koste gaan van de rechten en veiligheid van het slachtoffer of de kinderen.⁵

Artikel 48/1 voorziet in een verbod op verplichte alternatieve procedures voor geschillenregeling of veroordeling. *“De partijen nemen de wetgevende of andere maatregelen die nodig zijn ten behoeve van een*

⁵ Op 10 november 2022 deed het Europese Hof voor de Rechten van de Mens uitspraak in de zaak I.M. tegen Italië. Daarbij werd een schending van art. 8 EVRM aangenomen ten aanzien van twee kinderen die gedwongen werden tot het aangaan van een onveilig contact met hun vader. Het Europese Hof legt art. 8 EVRM namelijk uit in overeenstemming met art. 31 van het Verdrag van Istanbul.

verbod op verplichte alternatieve procedures voor geschillenregeling, met inbegrip van bemiddeling en verzoening, ter zake van alle vormen van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag”.

1.3.2 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence

De uitvoering van de Conventie wordt gecontroleerd door de *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence* ('GREVIO').⁶ In het *“Baseline Evaluation Report”* (2020) met betrekking tot de Belgische implementatie van de Conventie, besteed GREVIO aandacht aan de problematiek van partnergeweld bij echtscheidingen. In het bijzonder wordt daarbij gelet op de plaats van het kind. Zo merkt GREVIO op dat *“de familierechtbanken de neiging hebben om de situatie van kinderen die tijdens de echtscheidings- en scheidingsprocedures blootgesteld zijn aan geweld, te verwaarlozen. Dit zou voortvloeien uit de onjuiste veronderstelling dat de kinderen zich niet langer in een gevaarlijke situatie zouden bevinden na de scheiding van hun ouders, met miskennis van de verhoogde risico's van geweld die kunnen ontstaan op het ogenblik van de scheiding of in een periode na de scheiding, op vrouwen, maar ook op kinderen, met inbegrip van kindermoord.”*⁷ Daarnaast wijst GREVIO ook op de aanpak van magistraten om ouders samen te ontmoeten waardoor ze een vertekende diagnose stellen in geval van geweld en het tekort aan aandacht voor het fenomeen van intrafamiliaal geweld in de werkinstrumenten van professionals uit de hulpverlening.⁸

In het rapport wordt België aangespoord om dringend een aantal maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat de bevoegde autoriteiten, wanneer zij het gezags- en bezoekrecht vaststellen of maatregelen nemen die van invloed zijn op de uitoefening van het ouderlijk gezag, verplicht zijn alle kwesties in verband met geweld tegen vrouwen te onderzoeken. Daartoe dienen de Belgische autoriteiten de volgende maatregelen te nemen:

- *“Hun wetgeving wijzigen om uitdrukkelijk te erkennen dat bij de vaststelling van het gezagsrecht en het omgangsrecht voor kinderen rekening moet worden gehouden met onder het Verdrag van Istanbul vallende geweldsincidenten, ook in verband met alternerend gezag;*
- *Risicobeoordelingsprocedures opnemen in de vaststelling van het gezags- en omgangsrecht, teneinde de belangen van het kind in geweldsituaties zo goed mogelijk te behartigen;*
- *Zorgen voor een passend gebruik van wettelijke bepalingen die het mogelijk maken het gezags- en omgangsrecht van de dader te beperken, te beëindigen en/of te waarborgen wanneer een situatie van geweld wordt vastgesteld, en bevorderen dat het gezags- en omgangsrecht voorlopig wordt vastgesteld totdat alle gemelde gevallen van geweld tegen vrouwen naar behoren zijn geëvalueerd;*
- *Verdere bevordering van passende opleiding en de ontwikkeling van professionele richtsnoeren om de betrokken beroepsbeoefenaars bewust te maken van de schadelijke gevolgen van geweld voor kinderen, met inbegrip van kindgetuigen, en hen vertrouwd te maken met de bepalingen van het Verdrag van Istanbul betreffende de regeling van het gezags- en het omgangsrecht;*
- *De beschikbaarheid van mechanismen verbeteren om ervoor te zorgen dat de uitoefening van een omgangs- of gezagsrecht de rechten en de veiligheid van het slachtoffer en de kinderen niet in het gedrang brengt;*
- *De betrokken beroepsbeoefenaars en de publieke opinie bewust maken van de wetenschappelijke ongegrondheid van het “ouderlijke vervreemding syndroom”.”*⁹

Een ander belangrijk aandachtspunt in de Belgische aanpak van echtscheidingszaken is bemiddeling op burgerlijk vlak. Bemiddeling is mogelijk zodra de beslissing tot scheiding zich opdringt, vóór of tijdens de gerechtelijke procedure, of na de echtscheiding, wanneer de genomen beslissingen niet meer overeenstemmen met de situatie. Dit wordt door familierechters en de hulpverlening in ruime mate

⁶ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>.

⁷ Zie p. 44 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

⁸ Ibidem. Pagina 44.

⁹ Ibidem. Pagina 45 .

aangemoedigd. Echter is het belangrijk dat bij bemiddeling rekening wordt gehouden met de mogelijke ongelijke verhouding tussen het koppel, naar aanleiding van bijvoorbeeld partnergeweld, en de mogelijke risico's voor de veiligheid van het slachtoffer en de kinderen.¹⁰ Bemiddeling veronderstelt immers dat beide ex-partners bereid zijn tot bemiddeling hetgeen in een scheidingsprocedure, waar al dan niet sprake is van partnergeweld, niet altijd het geval is.¹¹ Een bemiddeling is niet aangewezen in zaken waar er een hoge dreiging is of de dominantie van een van de partijen elke onderhandeling ondermijnt of in gevaar brengt. Daarbij dient er bijzondere aandacht te worden besteed aan de problematiek van psychologisch geweld, inclusief situaties van intiem terrorisme en *coercive control*, of dwingende controle. Uit onderzoek blijkt namelijk dat vooral bij intiem terrorisme de kans bestaat dat de controledwang (en dus het geweld) binnen de relatie in stand gehouden wordt tijdens de bemiddelingsprocedure.

GREVIO maant de Belgische autoriteiten ten eerste aan om bijkomende maatregelen te nemen met betrekking tot bemiddeling, zoals:

- *“De wettelijke bepalingen inzake bemiddeling in overeenstemming te brengen met het verbod van artikel 48 op verplichte alternatieve methoden van conflictoplossing in situaties van geweld tegen vrouwen;*
- *Passende maatregelen te nemen voor opleiding, bewustmaking en toezicht op het optreden van de betrokken beroepsbeoefenaars, met name rechters, bemiddelaars en hulpverleners, zodat zij weten hoe partnergeweld kan worden herkend en onderscheiden van conflictsituaties en de geschiktheid van bemiddeling kunnen beoordelen in het licht van de noodzaak de rechten en belangen van het slachtoffer te eerbiedigen.”¹²*

1.3.3 Committee of the Parties

De maatregelen die GREVIO vooropstelt met betrekking tot het gezags- en bezoekrecht worden door de *Committee of the Parties* ('COPA') aangenomen als prioritaire of dringende maatregelen die moeten worden genomen om de conclusies uit het GREVIO-verslag uit te voeren.¹³

Zo staat in de aanbeveling van COPA geschreven dat de Partijen *“de nodige maatregelen dienen te nemen, hetzij van wettelijke aard, hetzij door aanvullende opleiding en de goedkeuring van richtlijnen, om ervoor te zorgen dat de bevoegde autoriteiten bij de vaststelling van de voogdij- en bezoekrechten rekening moeten houden met alle kwesties in verband met geweld tegen vrouwen en de schadelijke gevolgen daarvan voor kinderen, onder meer door:*

- *Het risico te beoordelen dat voogdij- en bezoekrechten kunnen inhouden voor kinderen die getuige zijn van geweld tussen intieme partners of zelf geweld ondervinden;*
- *Gebruik te maken van bestaande wettelijke bepalingen die een basis bieden om het voogdij- en bezoekrecht van ouders te beperken wanneer gevallen van geweld zijn vastgesteld; en bewustmaking van het ontbreken van een wetenschappelijke basis voor het begrip "ouderverstotingssyndroom" en sensibilisering van het publiek voor deze kwestie (paragraaf 150).”¹⁴*

¹⁰ Ibidem. Pagina 60.

¹¹ Pasteels, I. (2019). *Cahier Politiestudies. Intrafamiliaal geweld* (2, nr. 51). Gompel&Svacina.

¹² Pagina 50 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

¹³ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/committee-of-the-parties#:~:text=In%20brief%20%3A%20Role%20of%20the,the%20Parties%20to%20the%20Convention>.

¹⁴ Committee of the Parties. (2020) Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Belgium. IC-CP/Inf(2020)8. Geraadpleegd van <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/belgium>.

1.3.4 Committee on the Elimination of Discrimination against Women

De *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* ('CEDAW') is een internationaal wettelijk instrument dat landen verplicht om discriminatie van meisjes en vrouwen te bestrijden en hun rechten te promoten. De implementatie van de Conventie wordt opgevolgd door een comité samengesteld uit onafhankelijke experts.¹⁵

In oktober 2022 publiceerde het CEDAW-comité diens observaties met betrekking tot het achtste periodiek rapport van België.¹⁶ Bij de voornaamste bezorgdheden en aanbevelingen van CEDAW komen verschillende thema's aan bod, waaronder gendergerelateerd geweld en huwelijk en familiebanden.

CEDAW beveelt België, onder meer, aan om:

- Meer te investeren in de capaciteit en opleiding voor overheidsfunctionarissen, rechters, openbaar aanklagers, politieagenten en andere wethandhavers en juristen, met betrekking tot het Verdrag, en om stappen te ondernemen om in de wetgeving en de praktijk voldoende juridische waarborgen in te bouwen zodat het Belgisch rechtsstelsel de volledige bescherming van de in het Verdrag vastgelegd rechten waarborgt;
- *“Ervoor te zorgen dat familierechtbanken zaken van intrafamiliaal of andere vormen van gendergerelateerd geweld in overweging nemen bij beslissingen over voogdij over kinderen na ontbinding van een huwelijk of verbintenissen.”*¹⁷

België dient eind 2024 een schriftelijk verslag te bezorgen aan CEDAW over de stappen die werden genomen om de aanbevelingen te implementeren.

1.3.5. Initiatieven van de Europese Unie

Op 8 maart 2022 stelde de Europese Commissie een nieuwe richtlijn voor ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Het voorstel moet in de hele EU een minimumniveau van bescherming tegen dergelijk geweld waarborgen. Tijdens het Belgische voorzitterschap van de Raad van de EU wil België een sterke en gepaste richtlijn tot stand brengen die ook rekening houdt met het verband tussen partnergeweld en echtscheiding en met de noodzaak voor professionals om risicotaxatie voor alle betrokken partijen (partners en kinderen) in te schatten¹⁸.

2. De context van echtscheidingen en (ex-) partnergeweld

Er zijn verschillende situaties mogelijk waar partnergeweld en een echtscheiding met elkaar interverneren. In het kader van deze aanbeveling worden verschillende situaties belicht, met name

- Een echtscheiding waar voorafgaand tijdens de relatie al sprake was van partnergeweld en mogelijk verder wordt gezet na de scheiding. Het geweld kan al dan niet benoemd worden door een van de partijen (slachtoffer of kinderen) tijdens de echtscheidingsprocedure of blijft verborgen voor de betrokken professionals;

¹⁵ <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw>.

¹⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=2582&Lang=en.

¹⁷ CEDAW (2022). Concluding observations on the eighth periodic report of Belgium. Geraadpleegd van https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=2582&Lang=en.

¹⁸ Zie ook de (aanpassingen) in de EU-richtlijn tot vaststelling van de minimumnormen voor de rechten van de bescherming van slachtoffers van alle strafbare feiten.

- Een echtscheiding waar voorafgaand geen sprake was van partnergeweld, maar het geweld start naar aanleiding van of na de relatiebreuk of scheiding.¹⁹

In beide situaties wordt het risico op (potentieel) dodelijk partnergeweld en feminicides toegelicht. Het risico op een escalatie van het geweld, dodelijk partnergeweld en feminicide neemt namelijk toe naar aanleiding van een (vermeende) relatiebreuk of echtscheiding. Dit risico wordt erkend in de *COL 15/2020 Tool voor de risico-evaluatie - Richtlijnen van het College van Procureurs-generaal betreffende de veralgemening van het gebruik door de politiediensten en de parketten van een tool voor de eerstelijnsrisico-evaluatie inzake partnergeweld*. Een 'aangekondigde of besliste en problematische scheiding voor de feiten' en 'de verdachte denkt (terecht of onterecht) dat het slachtoffer een affectieve en/of seksuele relatie met een andere persoon heeft', worden uitdrukkelijk aangeduid als zeer alarmerende risicofactoren voor (dodelijk) partnergeweld.²⁰ Ook de *gemeenschappelijke omzendbrief COL 3/2023 van de minister van justitie, de minister van binnenlandse zaken, de staatssecretaris voor gendergelijkheid en het college van procureurs-generaal teneinde de uitrol van het stalkingalarm op nationaal vlak te omkaderen* onderschrijft dat een relatiebreuk of scheiding een belangrijke risicofactor vormt voor dodelijk partnergeweld, vooral wanneer de scheiding niet aanvaard wordt door één van de partners. De COL 3/2023 stelt dat "wanneer een scheiding samenvalt met de toekenning van het mobiel stalkingalarm, en, meer in het bijzonder, wanneer de van belaging verdachte partner de breuk moeilijk aanvaardt, het evenwel aangewezen kan zijn om tegelijkertijd een tijdelijk huisverbod op te leggen."²¹

Verder wordt er bijzondere aandacht besteed aan de fenomenen economisch partnergeweld en contactbreuk in het kader van echtscheidingen en (ex-)partnergeweld.

Ten slotte dient er bijzondere aandacht te worden besteed aan kinderen die worden blootgesteld aan (ex-)partnergeweld. "In meer dan 40% van de situaties van partnergeweld werd minstens één kind blootgesteld aan de gewelddaden gepleegd op één van zijn of haar ouders."²² Kinderen die worden blootgesteld aan partnergeweld, worden erkend als slachtoffer van kindermishandeling en als slachtoffer van partnergeweld.²³ Deze erkenning is in ons land sinds kort formeel dankzij de wet inzake de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daaraan voorafgaat. Artikel 8 van deze wet bepaalt dat "(...) aan het kind dat blootgesteld is geweest aan het vernoemde geweld zonder er rechtstreeks het slachtoffer van te zijn, maar wel het slachtoffer te kennen, het statuut van slachtoffer wordt toegekend en dit in het hoger belang van het kind."²⁴ Zo wordt er rekening gehouden met de ernstige impact van het geweld

¹⁹ Home Office (2023). Controlling or Coercive Behaviour. Statutory Guidance Framework.

²⁰ COL 15/2020 Tool voor de risico-evaluatie - Richtlijnen van het College van Procureurs-generaal betreffende de veralgemening van het gebruik door de politiediensten en de parketten van een tool voor de eerstelijnsrisico-evaluatie inzake partnergeweld.

Geraadpleegd van: <https://www.om-mp.be/nl/meer-weten/omzendbrieven>.

²¹ Gemeenschappelijke omzendbrief col 03/2023 van de minister van justitie, de minister van binnenlandse zaken, de staatssecretaris voor gendergelijkheid en het college van procureurs-generaal teneinde de uitrol van het stalkingalarm op nationaal vlak te omkaderen. Geraadpleegd van: <https://www.om-mp.be/nl/meer-weten/omzendbrieven>.

²² Pieters, J., Italiaoni, P., Offermans, A.M. en Hellemans S. (2010). *Ervaringen van vrouwen en mannen met psychologisch, fysiek en seksueel geweld*. Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. Geraadpleegd van https://igvm-ijefh.belgium.be/nl/publicaties/ervaringen_van_vrouwen_en_mannen_met_psychologisch_fysiek_en_seksueel_geweld.

²³ Fédération Wallonie-Bruxelles. (2013). *Un enfant exposé aux violences conjugales est un enfant maltraité*. Geraadpleegd van: http://www.egalite.cfwb.be/index.php?elD=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/sites/sdec/upload/sdec_super_editor/sdec_editor/documents/violence_ envers_femmes/EnfantExposeViolenceConjugale_publication.pdf&hash=db4992df8c2f66a62c297ffc118c9d7ae848bc33. Het Platform Kindermishandeling. "Als ouders en kinderen elkaar niet meer zien". Beleidsadvies inzake contactbreuk tussen ouders en kinderen na beëindigde relaties. Januari 2023.

In Zweden is het sinds 2021 een misdrijf om kinderen bloot te stellen aan intrafamiliaal geweld. het gaat om een schending van de integriteit van het kind en is strafbaar met een maximale straf van twee jaar gevangenisstraf:

<https://www.regeringen.se/4ada7e/contentassets/8ab4b9ab80784ad598d3259919130958/straffrattsligt-skydd-for-barn-som-bevittnar-brott-mellan-narstaende-samt-mot-uppmaning-och-annan-psykisk-paverkan-att-bega-sjalvmord-sou-2019-32.pdf>.

²⁴ Artikel 8, Wet inzake de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daar aan voorafgaat.

op de kinderen, hetgeen angst bij hen opwekt, trauma's veroorzaakt en hun ontwikkeling schaadt, wat mogelijk in strijd is met artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.²⁵

Het feit dat kinderen erkend worden als slachtoffer van partnergeweld betekent dat er andere, bijkomende, maatregelen kunnen worden genomen met het oog op hun bescherming. Het is dan ook belangrijk dat professionals hiervan op de hoogte zijn en dit wordt meegenomen in elke stap van de echtscheidingsprocedure.

2.2 Partnergeweld aanwezig voor de relatiebreuk of echtscheiding

Belgisch onderzoek (2019) toont aan dat *"bij drie op de tien ex-partners betrokken in een blijvend conflict na scheiding (...) er tijdens de relatie sprake (was) van lichamelijk geweld. Bij zeven op de tien partners betrokken bij een blijvend conflict na scheiding was er tijdens de relatie sprake van verbaal geweld."*²⁶

Uit wetenschappelijk onderzoek in Noord-Amerika over het beoordelen van beschuldigingen van intrafamiliaal geweld in de beoordeling van de voogdij, blijkt dat bij 40 tot 50% van de (v)echtscheidingen er een voorgeschiedenis van partnergeweld is.²⁷

Partnergeweld stopt niet altijd na een relatiebreuk of scheiding.²⁸ Volgens een studie uitgevoerd in 2019 voor de vzw *"Solidarité Femmes"* in de Franse gemeenschap, ervaart 79% van de ondervraagde vrouwen die het slachtoffer zijn van intrafamiliaal geweld nog steeds geweld na de scheiding, zelfs na vijf jaar.²⁹

Als er tijdens de relatie sprake was van partnergeweld, dan kan het geweld naar aanleiding van een relatiebreuk of echtscheiding escaleren, mogelijk met een fatale afloop. Verschillende onderzoeken tonen aan dat in bijna 60% van de gevallen van dodelijk geweld door en (ex-)partner er voorafgaand sprake was van partnergeweld.³⁰

In de COL 15/2020 wordt hier rekening mee gehouden. Zo wordt er voor de inschatting van het risico op recidive of potentieel dodelijk partnergeweld gepeild naar antecedenten van partnergeweld, met aandacht voor de verschillende vormen van geweld, net als naar de aangekondigde of besliste en problematische scheiding vóór de feiten.³¹

2.2.1 Echtscheiding waar (ex-)partnergeweld expliciet wordt benoemd door één van de partijen op de zitting

(Ex-)partnergeweld kan op verschillende manieren aan het licht komen of benoemd worden tijdens een echtscheidingsprocedure.

Ten eerste kan partnergeweld een reden zijn om te scheiden. In dit geval wordt er gesproken van een echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting. De familierechter kan de echtscheiding uitspreken op basis van elementen die aantonen dat de huwelijksverbintenis niet kan worden verdergezet of dat het

²⁵ Toelichtend verslag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, Istanbul, 11 mei 2011, § 143, vrij vertaald.

²⁶ Pasteels, I. (2019). *Cahier Politiestudies. Intrafamiliaal geweld* (2, nr. 51). Gompel&Svacina.

²⁷ <https://www.familyandlaw.eu/tijdschrift/fenr/2017/05/FENR-D-16-00007/fullscreen>.

²⁸ Fédération Wallonie-Bruxelles. (2013). *Un enfant exposé aux violences conjugales est un enfant maltraité*. <https://www.vbsadvocaten.nl/blog/familierecht/familierecht-screening-op-ex-partnergeweld-essentieel/>.

²⁹ L'impossible rupture. Une étude sur les violences conjugales post-séparation | DIAL.pr - BOREAL (uclouvain.be)

³⁰ Beghin, A. en Laouar, N. (2020). La violence conjugale. Evaluation du risque et éloignement du domicile. Politeia.

³¹ COL 15/2020 Tool voor de risico-evaluatie - Richtlijnen van het College van Procureurs-generaal betreffende de veralgemening van het gebruik door de politiediensten en de parketten van een tool voor de eerstelijnsrisico-evaluatie inzake partnergeweld.

onmogelijk is om het gemeenschappelijk leven verder te zetten. Partnergeweld is één van deze elementen.³² Het bewijs dat de ontwrichting onherstelbaar is, kan worden aangetoond aan de hand van brieven, foto's, e-mails, getuigen...³³

Ten tweede kan een van de partijen tijdens de echtscheidingsprocedure expliciet benoemen gedurende de relatie het slachtoffer te zijn geweest van partnergeweld. Het slachtoffer kan dit aanhalen tijdens de burgerlijke procedure of de familierechter kan ambtshalve of op verzoek van een van de partijen een onderzoeksmaatregel bevelen om dit te onderzoeken (cfr. supra). Ook een (minderjarig) kind kan getuigen over een geschiedenis van partnergeweld wanneer die wordt gehoord door de familierechter. Het geweld kan ook aan bod komen tijdens een minnelijk oplossingstraject, bijvoorbeeld voor de Kamer van Minnelijke Schikking, door de schikkingsrechter en/of partijen.

Ten derde is het ook mogelijk dat professionals die betrokken worden tijdens een echtscheidingsprocedure een (mogelijk) verleden van partnergeweld herkennen en dit benoemen. Bijvoorbeeld de magistraat op de zitting die in kennis is over processen-verbaal of een strafrechtelijke veroordeling, de advocaat die dit opneemt in diens conclusie, een justitieassistent die een maatschappelijk onderzoek voert in opdracht van de familierechter, het verslag van een neutrale bezoeker... Ook de non-verbale houding tussen de twee partijen biedt veel informatie voor de familierechter.

Niettemin is de familierechter een bevestigingsrechter in deze situatie. Dit betekent dat de rechter nagaat of aan de voorwaarden voor de echtscheiding werd voldaan en zodoende de scheiding uitspreekt. De familierechter spreekt zich niet uit over een (mogelijke) strafrechtelijke feiten van partnergeweld. De rechter beschikt wel over enkele tools die kunnen worden aangewend om, onder meer, de materiële gevolgen van de scheiding voor het slachtoffer van partnergeweld te verzachten en secundaire victimisering in hoofde van het slachtoffer en de kinderen te vermijden (cfr. supra).

2.2.2 Echtscheiding waar (ex-)partnergeweld verborgen blijft voor de professionals

Het (ex-)partnergeweld blijft ook vaak verborgen voor professionals tijdens de echtscheidingsprocedure.

Voor het slachtoffer kunnen de drempels te hoog zijn om het partnergeweld te benoemen. Het slachtoffer zwijgt uit angst of uit schaamte, denkt dat het geweld niet ernstig genoeg is om er over te praten, pakt de situatie liever zelf aan en/of met familie of vrienden...³⁴ Echter is het ook mogelijk dat het slachtoffer zichzelf niet (h)erkent als slachtoffer. Het gewelddadig gedrag kan door het slachtoffer ernstig geminimaliseerd of genormaliseerd worden. Ook kinderen die blootgesteld worden aan (ex-)partnergeweld beseffen niet altijd dat ze slachtoffer zijn. Het is belangrijk dat professionals hiervan op de hoogte zijn en aandacht aan besteden bij de omgang met slachtoffers van geweld.³⁵

Daarnaast is het ook mogelijk dat professionals die betrokken zijn bij de echtscheidingsprocedure het geweld niet herkennen. Ze beschikken over onvoldoende kennis of instrumenten om (de signalen van) geweld te herkennen en/of er iets aan te doen. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat de familierechter niet op de hoogte is van voorgaande processen-verbaal, heeft de familierechter een passieve positie en/of is deze niet geplaatst om het gedrag op de zitting en achterliggende manipulatie te kunnen doorgronden, zijn de opleidingen voor

³² <https://www.vbadvocaten.be/nl/blog/personen-en-familierecht/echtscheiding-onherstelbare-ontwrichting#:~:text=De%20echtscheiding%20op%20grond%20van,de%20echtscheiding%20onmiddellijk%20worden%20uitgesproken.>

³³ <https://www.vlaanderen.be/echtscheiding-op-grond-van-onherstelbare-ontwrichting> en [https://www.notaris.be/scheiden-en-uit-elkaar-gaan/uit-elkaar-gaan-als-je-gehuwd-bent/scheiden-op-grond-van-onherstelbare-ontwrichting-ooo.](https://www.notaris.be/scheiden-en-uit-elkaar-gaan/uit-elkaar-gaan-als-je-gehuwd-bent/scheiden-op-grond-van-onherstelbare-ontwrichting-ooo)

³⁴ [https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey.](https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey)

³⁵ Studiemiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

magistraten inzake intrafamiliaal geweld ontoereikend, worden de familierechtelijke maatregelen weinig toegepast omwille van enkele beperkingen (cfr. supra).

2.3 Ex-partnergeweld naar aanleiding van de relatiebreuk of echtscheiding

Verskillende onderzoeken tonen aan dat de context van een scheiding ook een risicofactor is voor toekomstig ex-partnergeweld. Een relatiebreuk, de dreiging daartoe of de (al dan niet ontorechte) angst van de dader voor een scheiding een trigger zijn om geweld te beginnen gebruiken, waarbij vrouwen vaker het slachtoffer zijn.³⁶ Volgens een studie van de *Fundamental Rights Agency* (FRA, 2014) in 28 Europese landen, vond bij 16% van de vrouwen die het slachtoffer zijn geweest van geweld door een voormalige partner, het geweld plaats nadat de relatie was beëindigd.³⁷

“Post-separation abuse may involve a range of abusive behavior that continues or starts despite the relationship having ended. Without effective intervention it can be ongoing and may escalate. The tactics employed by perpetrators when relationships end, are designed to undermine a victim’s capacity to transition into safe and settled lives. Post-separation abuse can pervade all aspects of a victim’s life including their family relationships, employment, economic stability, and online presence. Post-separation abuse can include forms of abuse that do not require physical proximity, such as economic abuse and technology-facilitated abuse.”³⁸

Volgens sommige onderzoekers is een scheiding dé belangrijkste risicofactor voor dodelijk partnergeweld.³⁹ Het risico op geweld is groter wanneer de relatiebreuk niet door de (gewelddadige) partner wordt geaccepteerd en zich verzet tegen de breuk. Deze partner is buitensporig jaloeers, voelt zich verlaten en vernederd en verliest de controle... Het risico op een feminicide neemt ook toe wanneer de partner bepaalde gedragingen stelt zoals het stalken van zijn (ex-) partner⁴⁰, dreigen met het doden van haar en/of de kinderen, dreigen met een vuurwapen of dreigen met zelfmoord. Het risico op dodelijk (ex-)partnergeweld zou het hoogst zijn tijdens de drie maanden na de breuk.⁴¹

Ook hier houdt de COL 15/2020 rekening met risicofactoren voor de inschatting van het geweld en/of een mogelijke escalatie daarvan. Zo wordt er in de checklist gepeild naar buitensporige jaloezie, (doods)bedreigingen, het gebruik van een wapen (zeer alarmerend, zelfmoordgedachten (zeer alarmerend) enzoverder.⁴²

2.4 Bijzondere aandacht voor economisch (ex-)partnergeweld

Krachtens de gemeenschappelijke omzendbrief COL 4/2006 van de minister van justitie en het college van procureurs-generaal betreffende het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld, moet partnergeweld worden beschouwd als *“iedere vorm van fysiek, seksueel, psychisch of economisch geweld tussen echtgenoten of*

³⁶ Smith, J. M. (2021). *In control. Dangerous relationships and how they end in murder*. Bloomsbury. Movisie. (2018). (ex-)partnergeweld. Fact Sheet. Pieters, J., Italiano, P., Offermans, A., Hellemans, S. (2010). Ervaringen van vrouwen en mannen met psychologisch, fysiek en seksueel geweld. Brussel: Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. <https://www.vbsadvocaten.nl/blog/familierecht/familierecht-screening-op-ex-partnergeweld-essentieel/>.

³⁷ Pagina 22, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance_nl.pdf.

³⁸ Home Office (2023). *Controlling or Coercive Behaviour. Statutory Guidance Framework*: p. 46.

³⁹ Smith, J. M. (2021). *In control. Dangerous relationships and how they end in murder*. Bloomsbury. Beghin, A. en Laouar, N. (2020). *La violence conjugale. Evaluation du risque et éloignement du domicile*. Politeia.

⁴⁰ Cfr. COL 3/2023 teneinde de uitrol van het stalkingalarm op nationaal vlak te omkaderen.

⁴¹ Beghin, A. en Laouar, N. (2020). *La violence conjugale. Evaluation du risque et éloignement du domicile*. Politeia. Smith, J. M. (2021). *In control. Dangerous relationships and how they end in murder*. Bloomsbury.

⁴² COL 15/2020 Tool voor de risico-evaluatie - Richtlijnen van het College van Procureurs-generaal betreffende de veralgemening van het gebruik door de politiediensten en de parketten van een tool voor de eerstelijnsrisico-evaluatie inzake partnergeweld.

*personen die samenleven of samengeleefd hebben en tussen wie een duurzame affectieve en seksuele band bestaat of bestaan heeft”.*⁴³

Verschillende slachtoffers van (ex-)partnergeweld krijgen te maken met een vorm van economisch geweld. Economisch geweld is een onderwerp waar zelden over gesproken wordt, maar het is een van de belangrijkste redenen waarom slachtoffers minder mogelijkheden hebben om gewelddadige relaties te verlaten⁴⁴. Uit de resultaten van een Europees onderzoek naar geweld tegen vrouwen blijkt dat gemiddeld 12% van de vrouwen in de EU te maken heeft gehad met economisch geweld door een partner sinds de leeftijd van 15 jaar.⁴⁵ De wet inzake de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daar aan voorafgaat, definieert economisch geweld als *“geweld dat economische schade veroorzaakt of elke handeling of gedraging die gesteld wordt met de bedoeling om economisch geweld te plegen en die onder meer de vorm kan aannemen van materiële schade, beperking van de toegang tot de middelen van het huishouden, het onderwijs of de arbeidsmarkt of het niet-nakomen van onderhoudsverplichtingen, en die tot gevolg heeft dat het slachtoffer financieel of materieel afhankelijk wordt of in bestaansonzekerheid belandt.”*⁴⁶ Typische vormen van economisch geweld zijn de controle over de financiën van het slachtoffer en de daarmee samenhangende besluitvorming, het uitbuiten van de economische middelen van het slachtoffer in het voordeel van de dader, of het verhinderen dat het slachtoffer een baan of opleiding nastreeft of behoudt.⁴⁷ In het kader van echtscheidingen dient er bijzondere aandacht te worden besteed aan economisch partnergeweld en de (langdurige) financiële gevolgen voor slachtoffers. Economisch geweld kan nog lang doorgaan nadat het slachtoffer de relatie heeft beëindigd. De impact op de financiële zekerheid van het slachtoffer kan langdurig zijn. Het kan het slachtoffer verhinderen om financieel onafhankelijk te worden en bijdragen tot een levenslange financiële strijd.

Na een scheiding kan de gewelddadige ex-partner zijn of haar strategieën aanpassen om controle te blijven uitoefenen of over te nemen. Economisch geweld kan ook ernstiger worden na een scheiding en echtscheiding, wanneer de gewelddadige partner uit is op wraak of vergelding.⁴⁸ Typische vormen van economisch geweld na de scheiding zijn het vernietigen van bezittingen, het verlengen van het scheidingsproces en het weigeren om bezittingen te verdelen, het achterhouden van alimentatiebetalingen of het niet betalen voor de kosten van de kinderen, het gebruiken van financiële kwesties om contact te houden, het niet betalen van schulden die werden aangegaan tijdens de relatie...Deze kunnen de financiële afhankelijkheid ten aanzien van de ex-partner creëren en vergroten en daarmee ook het risico op geweld en stalking.

Familie(vermogens)rechtelijke maatregelen die door een familierechter kunnen worden genomen in een echtscheidingsprocedure kunnen ook een grote financiële impact hebben. De familierechter kan bijvoorbeeld (tijdelijk) de gezinswoning toekennen aan het slachtoffer van (ex-)partnergeweld, maar dit impliceert dat het slachtoffer de hypothecaire of huurgelden dient te betalen gedurende deze periode. Het is belangrijk dat betrokken professionals in het kader van een echtscheidingsprocedure, zich hiervan bewust zijn en er

⁴³ Omzendbrief col 4/2006 (herzien op 12.10.2015) – gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van justitie en het college van procureurs-generaal betreffende het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld. Geraadpleegd van https://www.ommp.be/sites/default/files/u1/col42006_herziennl.pdf.

⁴⁴ Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D. and Greeson, M. R. (2008), 'Development of the scale of economic abuse', *Violence against Women*, Vol. 14, No 5, pp. 563–588.

⁴⁵ Fundamental Rights Agency (FRA) (2014), *Violence against Women: An EU-wide survey – Main results report*.

⁴⁶ Wet inzake de preventie en de bestrijding van feminicides, gendergerelateerde dodingen en het geweld dat daar aan voorafgaat.

⁴⁷ European Institute for Gender Equality. (2023) *Understanding economic violence against women*. Geraadpleegd van https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/EIGE_Factsheet_EconomicViolence.pdf

⁴⁸ Krigel, K., & Benjamin, O. (2020). From physical violence to intensified economic abuse: Transitions between the types of IPV over survivors' life courses. *Violence Against Women*, 27(9), 1121–1231

(wettelijke) garanties gecreëerd worden die slachtoffers van (ex-)partnergeweld beschermen tegen de mogelijke impact van maatregelen.

Het Nationaal actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld ('NAP') 2021-2025 besteedt specifiek aandacht aan economisch partnergeweld. Het NAP bevat een specifieke doelstelling met betrekking tot het versterken van de financiële onafhankelijkheid van slachtoffers van geweld. Deze doelstelling richt zich tot de kwestie van alimentatie en de bescherming van slachtoffers van schulden die door een gewelddadige partner zijn aangegaan tijdens hun samenleven.⁴⁹ Meer in het bijzonder organiseert het Instituut, op vraag van de Staatssecretaris voor Gendergelijkheid, in samenwerking met de KU Leuven, UAntwerpen, UHasselt en UNamur, twee studies, één over de haalbaarheid van een universeel en automatisch fonds voor alimentatievorderingen en de andere gericht op het identificeren van de wetswijzigingen die nodig zijn om slachtoffers van intrafamiliaal geweld beter te beschermen tegen de economische gevolgen, in het bijzonder de schulden die de ex-partner van het slachtoffer heeft aangegaan tijdens hun samenleven. De studies zullen worden gepubliceerd op de website van het Instituut. Tegelijkertijd heeft het Instituut ook een studie gelanceerd over de genderspecifieke overdracht van vermogen in geval van wettelijk samenwonen, huwelijk, echtscheiding en overlijden in België, waarin rekening wordt gehouden met situaties van geweld tussen partners. Bovendien heeft België, in het kader van het Belgische voorzitterschap van de Raad van de EU, van economisch geweld en financiële onafhankelijkheid van vrouwen een prioriteit gemaakt.

2.5 Bijzondere aandacht voor contactbreuk en de link met (ex-)partnergeweld

Wanneer ouders scheiden, kan het contact tussen het kind en een van zijn of haar ouders verbroken worden. Verschillende termen worden gebruikt om het fenomeen 'contactbreuk tussen ouder en kind' te omschrijven zoals "ouderverstoting(syndroom)" of "oudervervreemding". Het is belangrijk op te merken dat het ouderverstotingssyndroom geen wetenschappelijke geldigheid heeft en is dan ook niet als stoornis terug te vinden in de DSM-5. De termen "ouderverstoting" en "oudervervreemding" wekken de indruk dat het gedrag van de ene ouder de geest van het kind beïnvloedt en de vervreemding van de andere ouder veroorzaakt. In werkelijkheid is de contactbreuk tussen ouder en kind een complex probleem en heeft het vele verschillende oorzaken. Het begrip 'contactbreuk' is daarom meer geschikt. Het beschrijft de status van de relatie tussen ouder en kind vanuit een neutraal standpunt, en oordeelt niet over de complexe dynamieken van de onderliggende relatieproblematieken waardoor er ruimte wordt gelaten voor de diversiteit aan situaties die tot een kortdurende dan wel langdurende verbreking of vermindering van het contact met de ouder heeft geleid.⁵⁰

Een contactbreuk kan een complexe dynamiek van partner- of intrafamiliaal geweld verbergen die belangrijk is om te identificeren en in overweging te nemen.⁵¹ In dit geval kan het slachtoffer⁵² het contact met de (andere) ouder die dader is van het geweld willen verbreken, zodat ze zich niet langer bedreigd, maar veilig voelen.

Deze situaties kunnen moeilijk te onderscheiden zijn omdat de dader van het (ex-)partnergeweld soms het argument van "ouderverstoting" kan gebruiken als verdediging om de contactbreuk en beschuldigingen van geweld te diskwalificeren en het partner- en/of intrafamiliaal geweld voort te zetten.⁵³

⁴⁹ Maatregelen 108 tot en met 111 van het Nationaal actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025 (https://igvm-jeff.belgium.be/nl/publicaties/nationaal_actieplan_in_de_strijd_tegen_gendergerelateerd_geweld_2021_2025).

⁵⁰ Synthesenota: Contactbreuk tussen ouder en kind, PXL Social Work Research, December 2022.

⁵¹ United Nations (2023). Urgent reform needed to shield women and children from violence during custody battles. Geraadpleegd van <https://news.un.org/en/story/2023/06/1138057>.

⁵² Andere ouder en/of kind(eren).

⁵³ <https://www.bbc.com/news/uk-66531409> en <https://www.bbc.com/news/uk-66531409>.

Tijdens en na de scheiding kan de ouder die dader is van het geweld namelijk proberen om via het kind (opnieuw) macht te krijgen over de situatie en over zijn of haar ex-partner. De uitoefening van bezoekrecht of gedeelde voogdij is soms de enige mogelijkheid voor de dader om toegang te krijgen tot het slachtoffer, wat hem of haar de kans geeft om het slachtoffer te devalueren, te bedreigen of zelfs pijn te doen. Als hij of zij zijn (ex-)partner niet meer ziet, kan de dader de kinderen gebruiken om informatie over het slachtoffer te krijgen.⁵⁴

In andere gevallen kan de contactbreuk het resultaat zijn van een reeks strategieën die de ene ouder gebruikt om de relatie tussen het kind en de andere ouder te beschadigen en te verbreken, wat ook deel kan uitmaken van een proces van geweld tussen de twee ouders.

Het is daarom belangrijk om de situaties van contactbreuk als geheel te beschouwen en een stap terug te nemen van de mogelijke beschuldigingen van ouderverstoting die, in gevallen van (ex-)partnergeweld, een strategie kunnen zijn om het geweld en het controleproces door de gewelddadige ouder in stand te houden. De Conventie van Istanbul vraagt de lidstaten die het verdrag hebben geratificeerd, om de betrokken professionals bewust te maken van de wetenschappelijke ongegrondheid van het “ouderverstotingssyndroom” alsook de publieke opinie hieromtrent te sensibiliseren. In het kader van het NAP 2021-2025 werd hiertoe een maatregel opgenomen.⁵⁵ GREVIO pleit in diens evaluatieverslag van België om, in het belang van het kind, uitzonderingen mogelijk te maken in het co-ouderschap. Bij het bepalen van de verblijfsregeling of het (gedeeltelijk) ontzetten van een ouder uit diens ouderlijk gezag, wordt er onvoldoende rekening gehouden met (ex-)partnergeweld. Daarbij mag het “ouderverstotingssyndroom” geen argument zijn om (ex-)partnergeweld te minimaliseren of negeren. Bij het uitspreken van maatregelen of een regeling dient de familierechter steeds rekening te houden met voorvallen van geweld en steeds te beoordelen of een beperking van de bezoek- of ouderlijke rechten is gerechtvaardigd.⁵⁶

3. Maatregelen op niveau van de familierechtbank

Om de handelingsmogelijkheden en knelpunten van verschillende professionals in de context van echtscheidingen en (ex-)partnergeweld in kaart te brengen, voerden de Universiteit van Hasselt en de Universiteit de Namur in opdracht van het Instituut een onderzoek naar de rol van familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen (2022). Door middel van dit onderzoek wordt verduidelijkt welke mogelijkheden, onder meer familierechters en notarissen, voorhanden hebben in echtscheidingszaken waarin er sprake of een vermoeden is van partnergeweld. Als aanvulling daarop worden verschillende noden en wensen van de professionals in kaart gebracht. Op basis daarvan werden concrete, pragmatische aanbevelingen geformuleerd op zowel korte, als lange termijn.

Het onderzoek is verlopen in drie fasen: een rechtsdogmatisch onderzoek naar de beschikbare middelen en instrumenten, een empirisch onderzoek door de bevraging van verschillende (representatieve) organisaties en sleutelfiguren en een rondetafelgesprek over de voorlopige aanbevelingen.

⁵⁴ United Nations (2023). Urgent reform needed to shield women and children from violence during custody battles. Geraadpleegd van <https://news.un.org/en/story/2023/06/1138057>. Eniko Pap (2019). Taking violence into account in custody decisions – call for action from the field. Geraadpleegd van <https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2019/06/Eniko-Pap-Taking-violence-into-account-in-custody-and-visitation-rights-decisions.pdf>.

⁵⁵ Maatregel 53 van het Nationaal actieplan in de strijd tegen gendergerelateerd geweld 2021-2025 (https://iqvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/nationaal_actieplan_in_de_strijd_tegen_gendergerelateerd_geweld_2021_2025).

⁵⁶ Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverslag. PXL Social Work Research (2022). Synthesenota: Contactbreuk tussen ouder en kind. Fédération Wallonie-Bruxelles. (2013). *Un enfant exposé aux violences conjugales est un enfant maltraité*.

Het onderzoek gaat als bijlage aan deze aanbeveling.

Gebaseerd op het onderzoek van de Universiteit Hasselt en de Université de Namur wordt in deze aanbeveling een overzicht gegeven van de handelingsmogelijkheden op niveau van de familierechtbank.⁵⁷

3.1 Strafrechtelijke maatregelen en beveiligingsmaatregelen

- Tijdelijk huisverbod (wet van 15 mei 2012, gewijzigd door de wet van 5 mei 2019): het Tijdelijk Huisverbod (THV) is een preventieve beveiligingsmaatregel met als doel een afkoelingsperiode te creëren zodat er hulpverlening kan worden opgestart om het slachtoffer, alsook de dader van partnergeweld te begeleiden. In geval een ernstig en dreigend gevaar zich stelt, kan een THV worden opgelegd voor een periode van 14 dagen door de procureur des Konings. De maatregel kan nadien worden verlengd door de familierechter.

3.2 Familierechtelijke maatregelen⁵⁸

- Voorlopige toewijzing van de gezinswoning (art. 1280 Ger.W. juncto art. 1253ter/5 Ger.W.): dit artikel voorziet in de mogelijkheid tot een voorlopige toewijzing van de gezinswoning aan het slachtoffer van partnergeweld, voor zover is voldaan aan de toepassingsvoorwaarden. De bedoeling van deze maatregel is om de materiële gevolgen van de scheiding voor het slachtoffer van partnergeweld te verzachten en secundaire victimisering te voorkomen.
- Ontvangstmachtiging (art. 221, derde lid oud BW): dit artikel bepaalt dat er geen ontvangstmachtiging mogelijk is voor de pleger van partnergeweld. De ontvangstmachtiging is een uitvoeringsmaatregel waarbij de familierechtbank de ene echtgenoot het recht verleent om, met uitsluiting van de andere partner, geldsommen die aan deze laatste toekomen te ontvangen, ter voldoening van de huwelijkslasten. De echtgenoot die dit recht geniet heeft daarmee voorrang op de schuldeisers. Een ontvangstmachtiging kan dus nooit worden toegestaan aan een echtgenoot die schuldig is bevonden aan verschillende fysieke en seksuele geweldsmisdrijven.
- Onderhoudsuitkering na echtscheiding (art. 301, § 2, derde lid oud BW): dit artikel bepaalt dat er geen onderhoudsuitkering na echtscheiding kan worden toegekend aan de echtgenoot die schuldig is bevonden aan een fysieke gewelddaad of een poging daartoe, ten aanzien van de andere echtgenoot.
- Bevelen van een onderzoeksmaatregel door de familierechtbank (art. 1253ter/6 Ger.W.; art. 872 Ger.W. en art. 1004/1 Ger.W.): op basis van dit artikel kan de familierechtbank, indien een vordering betrekking heeft op een minderjarig kind, alle maatregelen nemen en de nodige daden van onderzoek verrichten, rekening houdend met het hoger belang van het kind.⁵⁹ De familierechter kan deze maatregelen bevelen op verzoek van de partijen of ambtshalve. De maatregelen kunnen als volgt zijn:
 - Een maatschappelijk onderzoek of sociale studie doen verrichten door bemiddeling van de bevoegde sociale dienst, zijnde de justitiehuizen;
 - Het kind aan een medisch-psychologisch onderzoek onderwerpen door een psycholoog of psychiater met een deskundigenopdracht in de zin van artikel 962 Ger.W.;
 - Een therapeutisch onderzoek of belevingsonderzoek bevelen van het kind.

De partijen dienen op "loyale" wijze mee te werken aan de onderzoeksmaatregel die door de familierechter werd bevolen. Gebrek aan medewerking zal mogelijks meespelen in de conclusies van de familierechter en/of leiden tot een civiele boete, veroordeling tot schadevergoeding of dwangsom.

⁵⁷ Pagina 9 tot en met 22, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

⁵⁸ Pagina 22 tot en met 30, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

⁵⁹ Bij afwezigheid van deze laatste kan de familierechter steeds ook onderzoeksmaatregelen bevelen op grond van artikel 19, derde lid Ger.W. dan wel op grond van een andere specifieke wettelijke grondslag (bv. art. 1253quinquies Ger.W.).

- De familierechter kan het Openbaar Ministerie vorderen om inlichtingen in te winnen op de punten die hij of zij op beperkende wijze aangeeft op basis van art. 872 Ger.W.
- De familierechter kan minderjarige kinderen horen in materies die hen aanbelangen aangaande de uitoefening van het ouderlijk gezag, de verblijfsregeling en het recht op persoonlijk contact.

3.3 Familiaal vermogensrechtelijke maatregelen⁶⁰

- Definitieve toewijzing van de gezinswoning in het kader van de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogensstelsel (art. 2.3.14 BW): bij de ontbinding van het huwelijk kan elke echtgenoot vragen om de gezinswoning bij voorrang aan hem of haar te laten toewijzen. In de wet is een uitzondering voorzien in het geval van partnergeweld. In dit geval is de familierechter verplicht om, behoudens uitzonderlijke omstandigheden, in te gaan op het verzoek van de preferentiële toewijzing indien deze uitgaat van de echtgenoot die slachtoffer is van bepaalde misdrijven.

3.4 Procesrechtelijke maatregelen⁶¹

- Minnelijk oplossingstraject enkel mits voorafgaand akkoord van het slachtoffer van partnergeweld (art. 1734, § 1, derde lid Ger.W.): een recente wet voorziet dat minnelijke oplossingstrajecten niet langer kunnen worden opgelegd bij partnergeweld als het slachtoffer daar niet vooraf vrij in heeft toegestemd.⁶² De familierechter is verplicht om zich ervan te vergewissen dat het slachtoffer vrij heeft toegestemd in een bemiddeling.

4. Knelpunten

De kruising van partnergeweld en echtscheiding betreft een risicovolle situatie. Slachtoffers voelen zich niet gehoord tijdens (echtscheidings-)procedures en gewelddadige situaties slepen soms jaren aan.

Het is belangrijk dat betrokken professionals, zoals politiediensten, parketmagistraten en (jeugd)hulpverleners, maar ook familierechters en advocaten de problematiek herkennen om er rekening mee te kunnen houden bij hun besluitvormingsproces. Niet alleen (de dreiging van) een scheiding kan een beweegreden zijn om geweld te plegen, maar ook een gerechtelijke beslissing of maatregel kan een aanleiding zijn voor (dodelijk) geweld. Zo kan bijvoorbeeld de beslissing van een procureur des Konings om een tijdelijk huisverbod op te leggen, of een familierechter die een voogdij- en/of bezoeksregeling uitspreekt die niet wordt aanvaard door een van de ouders, een trigger zijn om geweld te plegen.

Verschillende professionals ervaren allerhande knelpunten in de aanpak van deze thematiek: ze herkennen het geweld niet, struikelen over hun beroepsgeheim of weten niet op welke manier ze het slachtoffer kunnen helpen. Daarnaast houden verschillende maatregelen pertinente tekortkomingen in om slachtoffers van (ex-)partnergeweld en hun kinderen te beschermen in echtscheidingszaken.

Het onderzoek naar de rol van onder meer familierechters en notarissen bij echtscheidingen en partnergeweld (2022) heeft verschillende knelpunten onder de aandacht gebracht. Op basis van de analyse van het onderzoek en de knelpunten, kunnen we stellen dat België momenteel niet voldoet aan de Europese regelgeving en visie inzake echtscheidingen en (ex-)partnergeweld, meer bepaald de aanbevelingen van

⁶⁰ Pagina 31 tot en met 35, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Wet van 6 november 2022 teneinde te waarborgen dat de slachtoffers van geweld vooraf hebben ingestemd met een bemiddeling, een verzoening of een verwijzing naar een kamer voor minnelijke schikking.

GREVIO en COPA (2020). Het is dan ook erg belangrijk om de aanbevelingen die worden vooropgesteld in het onderzoek en deze beleidsaanbeveling te beantwoorden met concrete acties.

De noodzaak om concreet aan de slag te gaan met dit thema werd ook benadrukt op de studienamiddag inzake echtscheidingen en (ex-)partnergeweld die het Instituut organiseerde, samen met de Universiteit van Hasselt en de Universiteit de Namur op 8 september 2023. Verschillende beleidsmakers, professionele actoren waaronder politie, advocatuur, magistratuur en hulpverlening, maar ook slachtoffers van (ex-)partnergeweld tekenden present. De resultaten van het onderzoek en een ontwerp van beleidsaanbevelingen werden voorgesteld. Dit leidde tot een interessant debat met het publiek over de ervaren knelpunten volgens de verschillende actoren, maar ook bijkomende voorstellen van aanbevelingen.

Hieronder worden de verschillende knelpunten die slachtoffers, professionals en beleidsmakers ervaren in de context van echtscheidingen en (ex-)partnergeweld toegelicht. De knelpunten kunnen in vier grote categorieën of noden worden ondergebracht, zijnde 1) de nood aan (extra) vormingen en instrumenten voor professionals, 2) de nood aan het wijzigen van relevante wetgeving, 3) de nood om procedures aan te passen en 4) de nood aan bijkomend wetenschappelijk onderzoek en het organiseren van (pilot-)projecten.

4.1 De opleidingen en instrumenten voor professionals zijn ontoereikend om (ex-)partnergeweld te kunnen detecteren en hen te begeleiden

- **Professionals nemen het geweld niet waar en herkennen de mogelijke signalen of risico's niet**

GREVIO wees België in het evaluatieverslag betreffende de uitvoering van de Conventie van Istanbul (2020)⁶³ op het gebrek aan aandacht voor intrafamiliaal geweld en geweld tegen vrouwen tijdens een echtscheidingsprocedure bij, onder meer, de regeling van het gezags- en bezoekrecht en bemiddeling.⁶⁴ Ook de situatie van kinderen wordt verwaarloosd in echtscheidingsprocedures.⁶⁵

Professionals zijn onvoldoende opgeleid rond (ex-)partnergeweld. Het gaat, onder meer, om familierechters, notarissen, advocaten, justitieassistenten, parketmagistraten, schuldbemiddelaars, therapeuten, hulpverleners van de neutrale bezoeker... Dit maakt het erg moeilijk om signalen van geweld te kunnen detecteren of gepaste maatregelen te kunnen nemen rekening houdende met de impact op slachtoffers, kinderen of daders van (ex-)partnergeweld. Het is belangrijk dat alle betrokken professionals zich aangesproken voelen en opgeleid worden.

- **Professionals zijn onvoldoende op de hoogte van hun handelingsmodaliteiten**

Wanneer er sprake is of vermoedens zijn van (ex-)partnergeweld in een echtscheidingszaak, dan weten professionals niet altijd welke maatregelen zij kunnen nemen om slachtoffers te helpen of daders op hun gedrag te wijzen. Even goed ontbreekt er een wettelijk kader, is er sprake van een bevoegdheidsverdeling tussen de verschillende rechters of steekt het beroepsgeheim een stok tussen de wielen.

- **Professionals beschikken over onvoldoende instrumenten om hen te begeleiden in echtscheidingszaken waarbij sprake is of vermoedens zijn van (ex-)partnergeweld**

Er bestaan verschillende (wettelijke) mogelijkheden om de materiële gevolgen van de scheiding voor het slachtoffer van partnergeweld te verzachten en secundaire victimisering in hoofde van het slachtoffer en de kinderen te vermijden, maar familierechters geven aan dat deze onvoldoende gekend of duidelijk zijn. Daarnaast geven verschillende familierechters aan dat zij nood hebben aan een meldcode, checklist of handleiding die hen kan begeleiden om de risico's van geweld in te schatten, vooral in urgente situaties van (ex-)partnergeweld.

⁶³ Cfr. supra.

⁶⁴ Zie p. 8 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

⁶⁵ Zie p. 44 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

Ten slotte wijst GREVIO op het tekort aan aandacht voor het fenomeen van intrafamiliaal geweld in de werkinstrumenten van professionals uit de hulpverlening.⁶⁶

4.2 De wetgeving is ontoereikend om slachtoffers van (ex-)partnergeweld te beschermen

- **Verschillende artikelen in het Gerechtelijk en Burgerlijk Wetboek beschermen slachtoffers van (ex-)partnergeweld onvoldoende**

Een familierechter beschikt over de mogelijkheid om verschillende familierechtelijke, familiaal vermogensrechtelijke en/of procesrechtelijke maatregelen te bevelen in het kader van een echtscheiding.⁶⁷ Echter geven familierechters aan dat deze ontoereikend zijn of onvoldoende slagkracht hebben. Daarnaast houden verschillende van deze wettelijke mogelijkheden pertinente beperkingen in voor slachtoffers van partnergeweld. Voor de toekenning van verschillende maatregelen worden enkel (bepaalde vormen van) fysiek en seksueel geweld in aanmerking genomen.⁶⁸ Voor deze misdrijven dient bovendien het slachtoffer een bewijs van schuld of ernstige aanwijzingen te kunnen worden geleverd. Psychologisch (ex-)partnergeweld, economisch (ex-)partnergeweld, digitaal geweld, en stalking worden niet of onvoldoende erkend in de wet. Daarnaast worden feitelijk samenwonenden die uit elkaar gaan niet beschermd.

“The tendency of family courts to dismiss the history of domestic violence and abuse in custody cases, especially where mothers and/or children have brought forward credible allegations of domestic abuse, including coercive control, physical or sexual abuse is unacceptable.” (UN Special Rapporteur on violence against women, 2023).⁶⁹

- **Verschillende artikelen in het Gerechtelijk en Burgerlijk Wetboek werken secundaire victimisering van slachtoffers in de hand**

Verschillende artikelen of uitspraken in de rechtsleer werken stigmatisering of secundaire victimisering van slachtoffers van (ex-)partnergeweld in de hand. De familierechter is niet verplicht om bepaalde maatregelen op te leggen indien er sprake is van ‘uitzonderlijke omstandigheden’, waaronder kan worden begrepen het belang van de kinderen, maar ook een ‘verzoening tussen de partners’, ‘alcoholmisbruik of agressief gedrag in hoofde van het slachtoffer’. Deze invulling in de rechtsleer is problematisch en houdt geen rekening met de dynamiek van (ex-)partnergeweld.

Ten slotte dient het slachtoffer voor de toekenning van bepaalde maatregelen zelf bewijs aan te leveren. Om een zaak goed voor te bereiden is de bijstand van een advocaat aangewezen. Echter kunnen niet alle slachtoffers beroep doen op een advocaat. Dit houdt een ongelijkheid in.

- **Er is nood aan een (betere) brug naar de hulpverlening**

De doorverwijzing naar en samenwerking met de hulpverlening (zowel voor slachtoffers als daders) dient versterkt te worden. Familierechters kunnen de dader van partnergeweld wel stimuleren om zich te laten begeleiden met het oog op bijvoorbeeld een voordelig omgangsrecht, maar ze kunnen hen niets opleggen. Daarnaast kunnen ze ook geen medisch of psychologisch onderzoek afdwingen indien de betrokken partij weigert mee te werken. Een formeel wettelijk kader ontbreekt.

⁶⁶ Ibidem. Pagina 54.

⁶⁷ Cfr infra.

⁶⁸ Artikel 375 van het Wetboek van Strafrecht (verkrachting) is ingetrokken bij de wet van 21 maart 2022 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot het seksueel strafrecht (M.B., 30 maart 2022), die op 1 juni 2022 in werking is getreden. Het misdrijf verkrachting valt nu onder artikel 417/11 van het Strafwetboek. Het is daarom belangrijk om in het Gerechtelijk en Burgerlijk Wetboek te verwijzen naar het nieuw seksueel strafrecht zodat minstens het misdrijf verkrachting duidelijk in rekening wordt genomen.

⁶⁹ <https://news.un.org/en/story/2023/06/1138057>.

- **Maatregelen kunnen een (financiële) impact hebben op slachtoffers**

Hoewel familierechtelijke of familiaal vermogensrechtelijke maatregelen kunnen worden opgelegd in het belang van het slachtoffer, kunnen zij een perverse impact hebben. Een slachtoffer dat tijdelijk of definitief de gezinswoning krijgt toegewezen, kan op die manier namelijk belast worden met het betalen van de hypothecaire leningslast of huurgelden. Een procedure voor de familierechtbank kan ook gevolgen hebben op de gezondheid van slachtoffers van (ex-)partnergeweld. Zo krijgen slachtoffers bijvoorbeeld te maken met hartaanvallen, suïcidale gedachten en miskramen.⁷⁰ Dit wordt soms “*Legal Abuse Syndrome*” genoemd hetgeen je kan ontwikkelen als slachtoffer van institutioneel geweld.⁷¹

- **Geen hulp- en bijdrageplicht ten voordele van de dader van partnergeweld**

Volgens artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek (BW) bestaat er een bescherming voor slachtoffers van geweld tussen partners tegen het betalen van alimentatie aan de ex-partner die na de scheiding geweld heeft gepleegd. Deze bescherming geldt echter niet voor de verplichting van de echtgenoten om alimentatie te betalen wanneer zij aan het scheiden zijn (art. 213 Oud BW.). Het is belangrijk om een herziening van dit artikel te initiëren en zo de bescherming van slachtoffers van geweld tussen partners tegen de betaling van alimentatie uit te breiden naar het idee van alimentatie vóór echtscheiding.

- **Beroepsgeheim bij partnergeweld**

Het Hof van Cassatie heeft in een uitspraak van 26 maart 2021 bepaald dat het artikel 458bis van het Strafwetboek uitsluitend van toepassing is in het geval waarin een hulpverlener zowel met de dader als met het slachtoffer contact heeft gehad.

4.3 Bureaucratische procedures laten slachtoffers van (ex-)partnergeweld en kinderen in de kou staan

- **Het Openbaar Ministerie is niet langer aanwezig op de zitting**

Sinds de Wet Potpourri I dient het Openbaar Ministerie niet langer aanwezig te zijn op de zitting. Dit gaat in tegen het principe van de opdrachten van het parket, bepaald door de gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van justitie en het college van procureurs-generaal betreffende het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld (COL 4/2006), en heeft als gevolg dat er cruciale informatie verloren kan gaan over antecedenten van (ex-)partnergeweld die een impact kunnen hebben op de maatregelen of het vonnis van een familierechter. Er is nood aan (wettelijke) constructies die de informatieoverdracht of doorverwijzing tussen de verschillende partijen vergemakkelijken, dan wel mogelijk maken.

- **Spanningsveld tussen de bevoegdheden van de verschillende rechtbanken**

Er is een strikte scheiding tussen de familie-, jeugd- en correctionele rechtbank. Dit betekent dat de familierechter in echtscheidingszaken niet rechtstreeks kan doorverwijzen naar de jeugdrechter wanneer op de zitting, of naar aanleiding van een sociale studie door de justitieassistent, aan het licht komt dat kinderen zich in een verontrustende opvoedingssituatie (‘VOS’) bevinden. De familierechter heeft bovendien een passieve rol en kan of mag zich inhoudelijk niet uitspreken over de vaststelling van of vermoedens over partnergeweld.

- **Spanningsveld bij het horen van minderjarige kinderen**

Een familierechter kan een minderjarige horen bij wijze van onderzoeksmaatregel. Het komt voor dat kinderen melding van (ex-)partnergeweld of geweld ten aanzien van het kind. Familierechters ervaren in dit geval een spanningsveld tussen het recht op tegenspraak dat eerbiedigt dient te worden en het melden of aangeven van feiten of vermoedens van dreigend geweld bij de Procureur des Konings. Het verslag van het verhoor, dat aan het kind wordt voorgelezen, wordt namelijk toegevoegd aan het dossier waar de partijen het kunnen

⁷⁰ <https://www.bbc.com/news/uk-66531409>.

⁷¹ <https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7104346979589074944/>.

raadplegen. Op die manier riskeer je het kind te verhinderen diens vrije mening te geven, maar mogelijks ook de dader te alarmeren vooraleer er (bijkomende) onderzoeksmaatregelen kunnen worden opgelegd.

- **Wachlijsten voor onderzoek en hulpverlening en gebrek aan capaciteit**

Het is een open deur intrappen dat de wachlijsten in verschillende sectoren te lang zijn. De wachttijd voor een neutrale bezoeker bedraagt zes maanden, de termijn voor een sociale studie door de justitieassistenten kan meer dan drie maanden bedragen... In urgente situaties van (ex-)partnergeweld is gaat er te veel tijd over vooraleer slachtoffers, kinderen en daders worden geholpen. Voor een groot deel is dit te wijten aan het gebrek aan capaciteit bij de verschillende diensten. De wachttijden en het gebrek aan capaciteit dienen dan ook te worden aangepakt.

- **De nieuwe wet inzake bemiddeling is een goed initiatief, maar nog ontoereikend voor slachtoffers**

Bemiddeling is een effectieve en veel toegepaste methode van conflictbeslechting. Maar bij (v)chtscheidingen mag dit niet zomaar worden toegepast. De complexe dynamiek en de vaak ongelijke machtsbalans tussen de ouders, al dan niet het gevolg van (ex-)partnergeweld, maakt bemiddeling geen geschikte interventie.⁷² Bepaalde vormen van (ex-)partnergeweld vormen een contra-indicatie voor bemiddeling. In verschillende landen zoals Canada, Australië en enkele staten in de Verenigde Staten, is een screening op (ex-)partnergeweld daarom een verplicht onderdeel in de echtscheidingsprocedure.⁷³

De wet van 6 november 2022 bepaalt dat minnelijke oplossingstrajecten, zoals een bemiddeling, niet langer mogelijk zijn bij (ernstige aanwijzingen van) partnergeweld indien het slachtoffer daar vooraf niet vrij in heeft toegestemd. Dit initiatief wordt toegejuicht door het Instituut. Niettemin houdt de wet enkele beperkingen in. Ten eerste is de rechter verplicht om zich ervan te vergewissen dat het slachtoffer vrij heeft toegestemd. Dit impliceert dat de rechter voldoende kennis heeft van partnergeweld en in de mogelijkheid is om de toestemming van het slachtoffer te interpreteren als 'vrij'. Ten tweede zijn er in de wet geen flankerende maatregelen voorzien wanneer de rechter (ex-)partnergeweld vaststelt en de bemiddeling dus niet mogelijk is.⁷⁴ Verder impliceert een vrije instemming van het slachtoffer dat hij of zij zichzelf dient te (h)erkennen als slachtoffer van (ex-)partnergeweld, hetgeen vaak een moeilijke stap is.⁷⁵ Ten derde veronderstelt de wet dat de betrokken partijen al de nodige handvaten, instrumenten en handelingsmodaliteiten hebben om geweld te detecteren en risico's te kunnen inschatten zodat zij op maat te kunnen ageren en om dader en slachtoffer/kinderen te kunnen doorverwijzen. Evenwel, bestaat dit niet.

Ten slotte wijst GREVIO ook op de aanpak van magistraten om ouders samen te ontmoeten waardoor ze een vertekende diagnose stellen in geval van geweld.⁷⁶

4.4 Er is nood aan (meer) expertise en onderzoek, gebaseerd op feiten, gedurende de volledige procedure en nadien

- **Beperkte kennis over (ex-)partnergeweld en de context van echtscheidingen**

Verschiedende aspecten en dynamieken met betrekking tot echtscheidingen en partnergeweld zijn onvoldoende duidelijk, zowel voor professionals als voor beleidsmakers. Er dient daarom meer wetenschappelijk onderzoek te worden gevoerd naar de verschillende vormen, dynamieken, gevolgen... van partnergeweld in het kader echtscheidingen en omgekeerd. Daarnaast dient er te worden onderzocht welke initiatieven en maatregelen waardevol kunnen zijn in de aanpak van deze complexe problematiek. Welke *good practices* verdienen het om uitgerold te worden in het hele land en welke constructies kunnen we installeren om professionals in echtscheidingszaken en/of slachtoffers en daders van partnergeweld te

⁷² https://media.licdn.com/dms/document/media/C4E1FAQGxSB4YM-00qw/feedshare-document-pdf-analyzed/0/1669887316161?e=1695254400&v=beta&t=sf3584qbjL5WYZZhUj9txH3XHs8LOMcxk_tFp9oS_Xw.

⁷³ <https://www.vbsadvocaten.nl/blog/familierecht/familierecht-screening-op-ex-partnergeweld-essentieel/>.

⁷⁴ Pagina 33 tot en met 35, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

⁷⁵ Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

⁷⁶ Zie p. 44 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

ondersteunen? Door middel van bijkomend (wetenschappelijk) onderzoek leren we “*what works?*” en wordt *evidence-based* werken mogelijk.

- **Nood aan meer deskundigheid rond (ex-)partnergeweld en contactbreuk**

Er is nood aan meer deskundigen en deskundigheid rond de problematiek van (ex-)partnergeweld, met bijzondere aandacht voor de dynamieken van een contactbreuk. Maatschappelijke, medisch-psychologische en/of therapeutische onderzoeken dienen te worden uitgevoerd door opgeleide professionals die een deskundig rapport opstellen over de context en impact van (ex-)partnergeweld in een echtscheiding of (betichting van) contactbreuk.

Wanneer de veiligheid en het welzijn van de kinderen niet wordt gewaarborgd bij het uitvoeren van bijvoorbeeld de omgangsregeling, of wanneer de rechtbank onvoldoende onderzoek voert naar de situatie, houding en argumenten van het slachtoffer, dan wordt dit door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gezien als een schending van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.⁷⁷ Het Europees Hof oordeelt ook dat er sprake is van een schending van artikel 8 wanneer een rechtbank bij het vaststellen van de omgangsregeling met het kind geen rekening houdt met de voorgeschiedenis van partnergeweld, of wanneer er geen onafhankelijke en volledige risicobeoordeling wordt uitgevoerd om te verzekeren dat de voortzetting van de omgang van de geweldpleger met diens kind de veiligheid van het kind en het slachtoffer niet in gevaar brengt.⁷⁸

5. Aanbevelingen

Op basis van bovenstaande knelpunten, het onderzoek naar de rol van onder meer familierechters en notarissen (2022) en het debat op de studienamiddag van 8 september 2023 (cfr. supra), stelde het Instituut verschillende pragmatische beleidsaanbevelingen op. Het gaat zowel om *quick wins* als investeringen op lange termijn met als uitgangspunt een betere bescherming van slachtoffers van (ex-)partnergeweld en hun kinderen. Op basis van deze aanbevelingen dient er een pragmatisch debat te worden georganiseerd samen met de betrokken beroepsgroepen, slachtofferverenigingen, ervaringsdeskundigen, middenveldorganisaties alvorens er beslissingen op beleidsniveau kunnen worden genomen en wetswijzigingen kunnen worden doorgevoerd.

5.1 Investeren in de sensibilisering en opleiding van professionals

- **Multidisciplinaire opleidingen op maat**

GREVIO maant België aan om passende maatregelen te nemen voor de opleiding, bewustmaking en toezicht op het optreden van de betrokken professionals, zodat zij partnergeweld kunnen herkennen en de geschikte maatregelen kunnen nemen met het oog op het eerbiedigen van de rechten en de belangen van het slachtoffer.⁷⁹ CEDAW vult daarop aan te investeren in capaciteit en stappen te ondernemen om in de wetgeving en de praktijk voldoende juridische waarborgen in te bouwen zodat ons rechtstelsel de volledige bescherming van de in het Verdrag vastgelegd rechten waarborgt.⁸⁰

Investeer dan ook in (verplichte) multidisciplinaire opleidingen en permanente vormingen voor alle betrokken professionals in een echtscheidingsprocedure. Het gaat dan, onder meer, om familierechters, notarissen, advocaten, justitieassistenten, parketmagistraten, schuldbemiddelaars, professionals van hulpdiensten voor kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling, zoals het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling en S.O.S. Enfants, therapeuten, hulpverleners van de neutrale bezoekenruimtes...

⁷⁷ Judgement IM and Thers v Italy (application no. 25426/20).

⁷⁸ Judgement Luca v the Republic of Moldova (application no. 55351/17). Judgement Bîzdîga v. the Republic of Moldova (application no. 15646/18).

⁷⁹ Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

⁸⁰ CEDAW (2022). Concluding observations on the eighth periodic report of Belgium. Geraadpleegd van https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=2582&Lang=en.

De opleidingen en vormingen dienen aandacht te besteden aan de vormen (met bijzondere aandacht voor psychisch geweld (inclusief *coercive control* en narcisme), economisch geweld, stalking, contactbreuk, feminicide...), dynamieken, de risicofactoren (op basis van de COL 15/2020), de gevolgen van geweld voor slachtoffers en kinderen... zodat professionals signaleren leren herkennen en risico's kunnen detecteren.⁸¹

Alle betrokken professionele partijen dienen gedurende de hele procedure zich ervan bewust te zijn dat kinderen die blootgesteld werden/worden aan (ex-)partnergeweld slachtoffers zijn van dat geweld. Dit impliceert dat andere of bijkomende maatregelen, specifiek voor slachtoffers, kunnen of moeten worden genomen.

- **Bijzondere aandacht voor kinderen in echtscheidingsprocedures**

GREVIO besteedt in diens rapport bijzondere aandacht aan de plaats van het kind in echtscheidingsprocedures. Er wordt gepleit om uitzonderingen te maken in het co-ouderschap. Bij het bepalen van maatregelen, de verblijfsregeling of het (gedeeltelijk) ontzetten van een ouder uit diens ouderlijk gezag, dient er voldoende rekening te worden gehouden met (ex-)partnergeweld en daarbij ook te beoordelen of een beperking van de bezoek- of ouderlijke rechten is gerechtvaardigd.⁸²

Daarnaast is er nood aan de bevordering van passende opleiding en de ontwikkeling van professionele richtsnoeren om de betrokken beroepsbeoefenaars bewust te maken van de schadelijke gevolgen van geweld voor kinderen, met inbegrip van kindgetuigen, en hen vertrouwd te maken met de bepalingen van het Verdrag van Istanbul betreffende de regeling van het gezags- en het omgangsrecht.⁸³

- **Slachtoffers beschermen tegen de (financiële) impact van maatregelen**

- Sensibiliseer familierechters, advocaten en notarissen om aandachtig te zijn voor de mogelijke (financiële) impact die slachtoffers kunnen ervaren wanneer een familierechtelijke of familiaal vermogensrechtelijke maatregel wordt opgelegd.
- Er dient onderzocht te worden of slachtoffers beter beschermd dienen te worden tegen de financiële impact van een onderzoeksmaatregel of echtscheiding. Een van de voorbeelden van een goede praktijk is dat Frankrijk in februari 2023 een nieuwe wet heeft goedgekeurd die universele noodhulp creëert voor slachtoffers van partnergeweld. De wet is bedoeld om slachtoffers van partnergeweld te ondersteunen door hen de financiële voorwaarden te garanderen die ze nodig hebben om onderdak te vinden en een nieuwe start te maken. Praktisch gezien creëert de wet universele noodhulp voor slachtoffers van partnergeweld, in de vorm van een schenking of een renteloze lening van maximaal €5.000.⁸⁴

- **Geen conflictverhogend taalgebruik**

Sensibiliseer de verschillende beroepsgroepen om geen conflict verhogend of -versterkend taalgebruik te hanteren in familie- of echtscheidingszaken, zoals in de conclusies van advocaten of het vonnis van de familierechter.⁸⁵

⁸¹ Specifiek voor de problematiek van post-partnergeweld kan beroep worden gedaan op de campagne #mijnkeerpunt van vzw ZIJN. https://media.licdn.com/dms/document/media/C4E1FAQGxSB4YM-00qw/feedshare-document-pdf-analyzed/0/1669887316161?e=1695254400&v=beta&t=sf3584qbjL5WYZZhUj9txH3XHs8LOmCcxk_tfp9oS_Xw. Eniko Pap (2019). Taking violence into account in custody decisions – call for action from the field. Geraadpleegd van <https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2019/06/Eniko-Pap-Taking-violence-into-account-in-custody-and-visitation-rights-decisions.pdf>.

⁸² Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverlag. PXL Social Work Research (2022). Synthesenota: Contactbreuk tussen ouder en kind. Fédération Wallonie-Bruxelles. (2013). *Un enfant exposé aux violences conjugales est un enfant maltraité*.

⁸³ Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverlag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

⁸⁴ L. n°2023-140, 28 février 2023, créant une aide universelle d'urgence pour les victimes de violences conjugales (1), NOR : PRMC2230275L

⁸⁵ Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023 en Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

- **Betere bewijsverzameling**

Verbeter de bewijsverzameling van (ex-)partnergeweld, zowel bij het opmaken van het dossier als het uitzetten van de bewijsstukken voor de rechtbank.

5.2 Instrumenten en tools voor professionals ontwikkelen

- **Detectie van (ex-)partnergeweld**

CEDAW beveelt België om ervoor te zorgen dat familierechtbanken zaken van intrafamiliaal of andere vormen van gendergerelateerd geweld in overweging nemen bij beslissingen over voogdij over kinderen na ontbinding van een huwelijk of verbintenis.⁸⁶

Met betrekking tot de detectie van (ex-)partnergeweld stelt zich de vraag of professionals signalen van geweld proactief of automatisch dienen te detecteren, dan wel reactief? Bij complexe echtscheidingszaken zoals vechtscheidingen of (betichtingen van) contactbreuk, beveelt het Instituut aan dat professionals proactief detecteren of er sprake is van (ex-)partnergeweld. Dat impliceert grondig onderzoek door deskundigen of een “vroegdiagnostiek naar de onderliggende conflictpatronen en oorzaken van het contactverlies”.⁸⁷ Deze detectie dient gedurende de hele procedure te worden gemonitord, gaande van de onderzoeksmaatregelen, tot opgezette hulpverlening (zoals het bezoek in de neutrale bezoekenruimtes) en het vonnis.

Er is al een instrument om deze screening te doen: *Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns* (MASIC). De MASIC biedt een gestructureerde beoordeling van partnergeweld en het mogelijk veiligheidsrisico op basis van een gestructureerd interview met elke partner.⁸⁸

Bij een relatief ‘eenvoudige’ echtscheiding zou een reactieve detectie mogelijks volstaan.⁸⁹ De verplichte aanwezigheid van het Openbaar Ministerie kan hier een middel toe zijn.⁹⁰

- **Overzicht van de handelingsmogelijkheden**

Stel een overzicht op van de handelingsmogelijkheden van de verschillende professionals zodat zij weten welke maatregelen zij kunnen nemen en naar wie zij wanneer kunnen doorverwijzen. Het is waardevol om met de verschillende beroepsgroepen hierover ervaringen uit te wisselen (bijvoorbeeld tijdens de opleidingen) zodat zij leren van elkaar en weten naar wie ze wanneer kunnen doorverwijzen.

- **Handelingsplan en meldcode**

Stel een handelingsplan, meldcode en handleiding op voor, en in samenwerking met, de verschillende beroepsgroepen zodat zij weten op welke signalen van geweld zij dienen te letten en wanneer zij zich dienen te beroepen op hun spreekrecht of meldingsplicht.⁹¹ Zo valt er te denken aan familierechters, advocaten, notarissen...⁹²

Er kan bekeken worden om voor de beroepsgroepen die werken in de context van echtscheidingen een specifieke checklist met risicofactoren te ontwikkelen, gebaseerd op de COL 15/2020.

⁸⁶ CEDAW (2022). Concluding observations on the eighth periodic report of Belgium. Geraadpleegd van https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=2582&Lang=en.

⁸⁷ In Nederland wordt geadviseerd om (problematische) echtscheidingzaken te screenen met gevalideerde tools zoals de MASIC: https://media.licdn.com/dms/document/media/C4E1FAQGxSB4YM-00qw/feedshare-document-pdf-analyzed/0/1669887316161?e=1695254400&v=beta&t=sf3584qbjL5WYZZhUj9txH3XHs8LOMckk_tFp9oS_Xw. en https://www.linkedin.com/posts/activity-7061585181505138688-SFqJ/?utm_source=share&utm_medium=member_android <https://www.conflictscheiding.eu/masic-training/>.

⁸⁹ Quid aanbeveling van GREVIO om bij het bepalen van onder andere de verblijfsregeling steeds voldoende rekening te houden met (ex-)partnergeweld? Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverslag.

⁹⁰ Cfr. infra.

⁹¹ Als voorbeeld van een meldcode met bijhorende handleiding kan worden verwezen naar de Handleidingen bij de Meldcodes seksueel geweld, partnergeweld en vrouwelijke genitale verminkingen van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen.

⁹² Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

- **Verplichte aanwezigheid van het Openbaar Ministerie op de zitting**

Het openbaar ministerie is de draaischijf of het doorgeefluik aan relevantie informatie tussen de verschillende rechtbanken. Het Openbaar Ministerie kan (bijkomend) politioneel onderzoek bevelen dat nuttige informatie kan opleveren voor de familierechter.⁹³ Er dient dan ook overwogen te worden om de aanwezigheid van het Openbaar Ministerie op de zitting te verplichten zodat deze informatie kan worden doorgegeven. Idealiter wordt het Openbaar Ministerie vertegenwoordigd door een referentiemagistraat intrafamiliaal geweld.⁹⁴ Om hieraan te beantwoorden kan er geopteerd worden voor een trapsgewijze aanwezigheid van de magistraat:

- Automatische of verplichte fysieke aanwezigheid op de zitting
- Automatische of verplichte digitale aanwezigheid op de zitting
- Ambtshalve aanwezigheid op de zitting of op vraag van de partijen

- **Richtlijnen met betrekking tot contactbreuk**

GREVIO pleit in diens evaluatieverslag van België om, in het belang van het kind, uitzonderingen mogelijk te maken in het co-ouderschap. Bij het bepalen van de verblijfsregeling of het (gedeeltelijk) ontzetten van een ouder uit diens ouderlijk gezag, wordt er onvoldoende rekening gehouden met (ex-)partnergeweld. Daarbij mag het "ouderverstotingssyndroom" geen argument zijn om (ex-)partnergeweld te minimaliseren of negeren. De betrokken beroepsbeoefenaars en de publieke opinie bewust maken van de wetenschappelijke ongegrondheid van het "ouderlijke vervreemding syndroom".⁹⁵

Ontwikkel, publiceer en implementeer dan ook specifieke richtlijnen voor familierechters om elk verzoek tot contactbreuk te beoordelen op basis van de feiten en deskundig onderzoek. Een proactieve detectie van (ex-)partnergeweld dringt zich op in dergelijke zaken. De familierechter dient zich te baseren op het beschikbare bewijsmateriaal, alternatieve hypothesen en deskundig en feitelijk onderzoek. Het waarborgen van de veiligheid en het welzijn van het kind staat voorop.⁹⁶

5.3 Wetgeving wijzigen

Zoals toegelicht bij de knelpunten (cfr. supra) dringen verschillende, concrete, wetswijzigingen zich op. Op basis van het onderzoek de van de Universiteit Hasselt en de Universié de Namur (2022) en de studienamiddag echtscheidingen en (ex-)partnergeweld, wordt een overzicht gegeven van de noodzakelijke wijzigingen. Het Instituut stelt zich echter de vraag of de voorgestelde wetswijzigingen voldoende (zullen) beantwoorden aan de aanbevelingen ter zake die werden vooropgesteld door GREVIO en COPA. Een verdere analyse en bijgevolg evaluatie van de wetswijzigingen zijn aangewezen.

- **Verwijzing naar de wet van 21 maart 2022 inzake het nieuw seksueel strafrecht**

Het Gerechtelijk en Burgerlijk Wetboek dienen te worden aangepast zodat voor de seksuele misdrijven wordt verwezen naar de wet van 21 maart 2022 inzake het nieuw seksueel strafrecht. Op dit moment wordt er nog verwezen naar de oude artikels.

⁹³ Alinea 104 en 112, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

⁹⁴ Cfr. COL 4/2006 Gemeenschappelijke omzendbrief van de minister van justitie en het College van procureurs-Generaal betreffende het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld. Alinea 90 en 115, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen. Maatregel 133 NAP 2021-2025.

⁹⁵ Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

⁹⁶ Fédération Wallonie-Bruxelles. *Un enfant exposé aux violences conjugales est un enfant maltraité*, 2013. Synthesenota: Contactbreuk tussen ouder en kind, PXL Social Work Research, December 2022.

https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7020340035270934528/?utm_source=share&utm_medium=member_android. In Nederland wordt geadviseerd om de veiligheid van het kind te onderzoeken middels gevalideerde tools zoals het NICHD-interview: https://media.licdn.com/dms/document/media/C4E1FAQGxSB4YM-00qw/feedshare-document-pdf-analyzed/0/1669887316161?e=1695254400&v=beta&t=sf3584qblL5WYZZhUj9txH3XHs8LOMcxk_tFp9oS_Xw.

- **Verruimen van de wetgeving op dat alle vormen van (ex-)partnergeweld in echtscheidingszaken worden opgenomen en opdat slachtoffers betere bescherming krijgen**

Met betrekking tot de voorlopige toekenning van de gezinswoning dienen art. 1280 Ger. W. *juncto* en art. 1253ter/5 Ger.W. te worden gewijzigd zodat:

- Psychologisch geweld (inclusief coercive control), digitaal geweld, economisch geweld en stalking, alsook gevaarsituaties zonder sprake van geweld in aanmerking worden genomen. Nu betreft het enkel een beperkt aantal vormen van fysiek en seksueel geweld.⁹⁷
 - In dit verband is het ook belangrijk dat er meer processen-verbaal worden opgemaakt van psychologisch (ex-)partnergeweld door de politie. De familierechter kan het Openbaar Ministerie vorderen om bijkomend politieel onderzoek te voeren naar deze vormen van geweld. In het kader van psychisch geweld dient er in het bijzonder aandacht te worden besteed aan de de processen-verbaal familiale twist of “PV 42”, en de Ambtshalve Politie Onderzoeken of A.P.O. dossiers waarbij dient te worden nagegaan of er geen situaties van (ex-)partnergeweld over het hoofd worden gezien. De risicotaxatie op basis van de checklist COL 15/2020 dient te worden toegepast.
- Ook geweld ten aanzien van de kinderen in rekening wordt genomen. Nu betreft het enkel geweld tussen partners;
- Het slachtoffer geen bewijs van schuld dient te leveren;
- Ook geweld tussen feitelijk samenwonenden in rekening wordt genomen. Nu betreft het enkel geweld tussen gehuwden en wettelijk samenwonenden;
- Onderzoeksmaatregelen in eerste instantie ambtshalve worden genomen door de familierechter met het oog op de (proactieve) detectie van (ex-)partnergeweld. De partijen dienen evenwel de mogelijkheid te blijven behouden om zelf om (bijkomende) onderzoeksmaatregelen te kunnen vragen.
- Voorzie in de wet (artikel 1253ter Ger.W.) dat bij opening van een dossier in de familierechtbank een uittreksel uit het strafregister van de betrokken personen wordt toegevoegd.⁹⁸

Met betrekking tot de ontvangstmachtiging dient art. 221, derde lid oud BW te worden gewijzigd zodat:

- Ook geweld tussen feitelijk samenwonenden in rekening wordt genomen. Nu betreft het enkel geweld tussen gehuwden en wettelijk samenwonenden.

Met betrekking tot de onderhoudsuitkering na echtscheiding dient art. 301 §2, derde lid oud BW te worden gewijzigd zodat:

- Psychologisch geweld (inclusief coercive control), digitaal geweld, economisch geweld en stalking, alsook gevaarsituaties zonder sprake van geweld in aanmerking worden genomen.
- Het artikel ook tijdelijk kan worden toegepast, naar analogie van art. 1253ter/5, 3^e lid Ger.W., en niet uitsluitend na een strafrechtelijke uitspraak;⁹⁹
- Voorzie naar analogie met het artikel 301 oud Burgerlijk Wetboek, dat bepaalt dat aan een dader van partnergeweld geen onderhoudsuitkering worden toegekend, ook een uitzondering voor intrafamiliaal geweld in geval van een tekortkoming van de hulp- en bijdrageplicht tijdens het huwelijk. Dit is onder meer belangrijk in het kader van economisch geweld.¹⁰⁰

⁹⁷ Alinea 39 en 61, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

Aandacht voor de hervorming van het seksueel strafrecht en de impact van nieuwe artikelen en/of benamingen zoals opgenomen in de wet van 21 maart 2022.

⁹⁸ Ibidem. In dit kader dient men er zich van bewust te zijn dat niet alle zaken van intrafamiliaal geweld hiermee op de radar komen.

Slechts een beperkt aantal slachtoffers durft aangifte te doen van partnergeweld. Van die zaken wordt een nog kleiner aantal effectief veroordeeld zodat de feiten worden opgenomen in het strafregister.

⁹⁹ Alinea 47, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰⁰ Pagina 26 tot en met 28 en 93 tot en met 95, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

Met betrekking tot het bevelen van een onderzoeksmaatregel door de familierechtbank dienen art. 1253ter/6 Ger.W.; art. 872 Ger.W. en art. 1004/1 Ger.W.¹⁰¹ te worden gewijzigd zodat:

- Onderzoeksmaatregelen in eerste instantie ambtshalve worden genomen door de familierechter met het oog op de (proactieve) detectie van (ex-)partnergeweld. De partijen dienen de mogelijkheid te blijven behouden om zelf om (bijkomende) onderzoeksmaatregelen te kunnen vragen.

Met betrekking tot de definitieve toewijzing van de gezinswoning in het kader van de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogensstelsel dient art. 2.3.14 BW te worden gewijzigd zodat:

- Psychologisch geweld (inclusief coercive control), digitaal geweld, economisch geweld en stalking, alsook gevaarsituaties zonder sprake van geweld in aanmerking worden genomen. Nu betreft het enkel een beperkt aantal vormen van fysiek en seksueel geweld.
- Ook geweld ten aanzien van de kinderen in rekening wordt genomen. Nu betreft het enkel geweld tussen partners;
- Onderzoeksmaatregelen in eerste instantie ambtshalve worden genomen door de familierechter met het oog op de (proactieve) detectie van (ex-)partnergeweld. De partijen dienen de mogelijkheid te blijven behouden om zelf om (bijkomende) onderzoeksmaatregelen te kunnen vragen.
- Ook geweld tussen feitelijk samenwonenden in rekening wordt genomen. Nu betreft het enkel geweld tussen gehuwden en wettelijk samenwonenden;
- Verduidelijk het reglementair kader om de voorlopige maatregel (*praetoriaanse*) inzake contact- en straatverbod te laten doorwerken nadat de echtscheiding in kracht van gewijsde is getreden.¹⁰²
- Neem partnergeweld op als een uitdrukkelijke contra-indicatie voor het gelijkmatig verdeeld verblijf in artikel 374 §2 van het oud Burgerlijk Wetboek.¹⁰³ In dit verband is het ook aanbevolen om het kind te horen om eventueel bewijs te verzamelen en de aanwezigheid van de partijen op de zitting te verplichten.¹⁰⁴
- **Schrappen van de ‘uitzonderlijke omstandigheden’**

Met betrekking tot de voorlopige toekenning van de gezinswoning dienen art. 1280 Ger. W. *juncto* en art. 1253ter/5 Ger.W. te worden gewijzigd zodat:

- Alcoholmisbruik, agressief gedrag van het slachtoffer en verzoening tussen partners worden geweerd als uitzonderingen om familierechtelijke maatregelen toe te kennen in de rechtsspraak.¹⁰⁵

Met betrekking tot de definitieve toewijzing van de gezinswoning in het kader van de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogensstelsel dient art. 2.3.14 BW te worden gewijzigd zodat:

- “wederzijds geweld” tussen partners wordt geweerd als uitzondering om familierechtelijke maatregelen toe te kennen.¹⁰⁶ Uit de rechtspraak met betrekking tot deze regelgeving blijkt immers dat de preferentiële toewijzing niet geldt als de gewelddaden uitgelokt zijn door het gedrag van het slachtoffer en de reactie van de pleger daarop proportioneel is.
- **Brug met de hulpverlening**
 - Familierechters hebben nood aan wettelijke mogelijkheden om het slachtoffer en de dader expliciet te kunnen doorverwijzen naar de hulpverlening of een medisch-psychologisch onderzoek te kunnen afdwingen, bij wijze van voorlopige maatregel. Indien een legistiek kader voorhanden is, is het onderzoek of de doorverwijzing ook afdwingbaar en kunnen er regelingen aan gekoppeld worden zoals een co-ouderschapsregeling die enkel wordt uitgesproken indien de ouder die dader is van

¹⁰¹ Dit artikel geldt in geval van aanwezigheid van minderjarige kinderen. Bij afwezigheid van deze laatste kan de familierechter steeds ook onderzoeksmaatregelen bevelen op grond van artikel 19, derde lid Ger.W. dan wel op grond van een andere specifieke wettelijke grondslag (bv. art. 1253quinquies Ger.W.).

¹⁰² Pagina 94, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰³ Alinea 193, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰⁴ Alinea 194, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰⁵ Alinea 39, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰⁶ Alinea 61, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

(ex-)partnergeweld een agressietraining volgt of kan worden aangetoond dat deze niet gevaarlijk is en de kinderen veilig zijn.¹⁰⁷

- Verduidelijk in de wet (artikel 1253ter/5 Ger.W.) de mogelijkheid voor de familierechtbank om op een positieve manier een bevolen maatregel onderhevig te maken aan voorwaarden die door de ouder(s) moeten worden nageleefd, zoals bv. ondergaan van een drugstest voor het betreden van een neutrale bezoekerimte.¹⁰⁸

- **Horen van minderjarige kinderen**

Er dient een oplossing te worden gezocht voor het spanningsveld dat familierechters ervaren bij het hoorrecht van minderjarige kinderen (art. 1004/1 Ger.W.). Het belang van het kind zou in bepaalde omstandigheden mogelijk moeten maken dat sommige elementen die zijn toevertrouwd door het kind, vertrouwelijk blijven en niet worden opgenomen in het verslag of het proces-verbaal.¹⁰⁹ In ondergeschikte orde kan er worden aanbevolen om geen schriftelijke rapportage of verslag van het gesprek met de minderjarige over te maken aan de ouders.¹¹⁰

- **Flankerende maatregelen voor een bemiddeling**

- De wet van 6 november 2022 dient gewijzigd te worden zodat familierechters over flankerende maatregelen beschikken om slachtoffer en dader door te verwijzen naar de hulpverlening wanneer zij (ex-)partnergeweld detecteren. De wetwijziging zou een mogelijk antwoord kunnen bieden op de aanbeveling van GREVIO om *“de wettelijke bepalingen inzake bemiddeling in overeenstemming te brengen met het verbod van artikel 48 op verplichte alternatieve methoden van conflictoplossing in situaties van geweld tegen vrouwen.”*¹¹¹
- De wet dient te worden aangepast om de betrokken partijen al de nodige handvaten, instrumenten en handelingsmodaliteiten te geven om geweld te detecteren en risico's te kunnen inschatten zodat familierechters voldoende wettelijke maatregelen hebben om op maat te kunnen ageren en om dader en slachtoffer/kinderen te kunnen doorverwijzen.¹¹²

- **Strafbaarstelling van economisch (ex-)partnergeweld**

Om tegemoet te komen aan de strafbaarstelling van economisch partnergeweld dient te worden nagegaan of diefstal tussen gehuwden strafbaar kan worden gesteld. Vandaag is dit namelijk niet mogelijk omwille van een strafuitsluitende verschoningsgrond. Echter is diefstal via informaticabedrog wel een strafbaar feit. Volgens het Grondwettelijk Hof gaat het om een leemte in de wet die in strijd is met het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel.¹¹³

- **Wetwijzigingen gezag- en hoederecht**

GREVIO beveelt België aan om:¹¹⁴

- *“De wetgeving (te) wijzigen om uitdrukkelijk te erkennen dat bij de vaststelling van het gezagsrecht en het omgangsrecht voor kinderen rekening moet worden gehouden met onder het Verdrag van Istanbul vallende geweldsincidenten, ook in verband met alternerend gezag.”*
- *(Te) “zorgen voor een passend gebruik van wettelijke bepalingen die het mogelijk maken het gezags- en omgangsrecht van de dader te beperken, te beëindigen en/of te waarborgen wanneer een situatie van geweld wordt vastgesteld, en bevorderen dat het gezags- en omgangsrecht*

¹⁰⁷ Pagina 52 en pagina 95 tot en met 97, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰⁸ Pagina 93 tot en met 95, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹⁰⁹ Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹¹⁰ Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

¹¹¹ Pagina 50 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

¹¹² Zie ook MASIC instrument: <https://www.conflictscheiding.eu/masic-training/>.

¹¹³ <https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:6998544237285801984/>.

¹¹⁴ Pagina 45 van het (referentie)evaluatieverslag: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>.

voorlopig wordt vastgesteld totdat alle gemelde gevallen van geweld tegen vrouwen naar behoren zijn geëvalueerd.”

Er dient over gewaakt te worden of, indien alle wetswijzigingen zoals supra gevraagd, uitgevoerd worden, België wel voldoet aan de aanbevelingen van GREVIO, in bijzonderheid deze rond gezag en hoederecht. Een onderzoek in deze is aan te bevelen om na te gaan hoe kinderen die het slachtoffer zijn van (ex-)partnergeweld het best kunnen worden beschermd. Voor dergelijk onderzoek zou het interessant zijn om een voorgestelde Franse wet te bekijken die tot doel heeft het mechanisme voor de voorlopige ontzetting uit het ouderlijk gezag in strafzaken uit te breiden en de ontzetting uit het ouderlijk gezag systematischer te maken in geval van veroordeling voor een misdrijf tegen het eigen kind of de andere ouder, of in geval van seksueel geweld ten aanzien van het eigen kind.¹¹⁵

5.4 Verbeteren van procedures en modaliteiten

• Brug tussen verschillende rechtbanken

- Er dient onderzocht te worden op welke manier er een brug kan worden gecreëerd zodat beslissingen, bijvoorbeeld door de familie- en jeugdrechter, niet naast elkaar worden genomen en relevante informatie actief en vlot kan worden gedeeld, bijvoorbeeld tussen de correctionele- en de familierechter. De (verplichte) aanwezigheid van het Openbaar Ministerie is een eerste stap in die richting, maar een meer holistische oplossing dringt zich op.¹¹⁶
- Richt in de familierechtbanken, rechtbanken van eerste aanleg en/of correctionele rechtbanken, gespecialiseerde kamers op voor de behandeling van dossiers van intrafamiliaal geweld.¹¹⁷

• Wachtlijsten aanpakken

De wachtlijsten voor maatschappelijke, medisch-psychologische en/of therapeutische onderzoeken dienen te worden aangepakt, net zoals de wachtlijsten voor de ondersteuning en een bezoek aan de neutrale bezoekerimte. Het betreft een algemeen capaciteitsprobleem. Er dient dan ook geïnvesteerd te worden in budgettaire en menselijke middelen.

• Deskundigheid

Het omgangsrecht dient gebaseerd te zijn op een deskundige detectie en risicotaxatie van (ex-)partnergeweld waarbij wordt nagegaan of het kind mogelijk is blootgesteld aan geweld.¹¹⁸

• Verslaggeving van de neutrale bezoekerimtes

Voorzie in een uniforme en meer inhoudelijke verslaggeving vanuit de neutrale bezoekerimtes naar de familierechtbanken toe zodat familierechters geïnformeerd worden over de uitvoering van de maatregel en het contact tussen ouder en kind.¹¹⁹

• Slachtoffers sensibiliseren

Sensibiliseer slachtoffers om bewijsmateriaal te verzamelen van het geweld en aangifte te doen bij de politie zodat het Openbaar Ministerie op de hoogte is van de antecedenten van (ex-)partnergeweld tijdens een

¹¹⁵ <https://www.senat.fr/travaux-parlementaires/textes-legislatifs/la-loi-en-clair/session-2022-2023/proposition-de-loi-visant-a-mieux-protoger-et-accompagner-les-enfants-victimes-et-covictimes-de-violences-intrafamiliales.html#:~:text=Mardi%2021%20mars%202023%2C%20le,Assembl%C3%A9e%20nationale%2C%20pour%20deuxi%C3%A8me%20lecture.>

¹¹⁶ In Nederland hebben jeugdrechters en familierechters bepaalde bevoegdheden gemeenschappelijk. Ook dit zou kunnen bijdragen aan een oplossing voor een betere brug tussen de verschillende rechtbanken. Alinea 127 Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹¹⁷ Zoals bijvoorbeeld in Mechelen. Pagina 93 tot en met 95, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹¹⁸ *A/HRC/53/36: Garde des enfants, violence contre les femmes et violence contre les enfants - rapport de la rapporteuse spéciale sur la violence contre les femmes et les filles, SES causes et ses conséquences.* OHCHR. (Avril 2023).

<https://www.ohchr.org/fr/documents/thematic-reports/ahrc5336-custody-violence-against-women-and-violence-against-children>

¹¹⁹ Pagina 93 tot en met 95, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

echtscheidingszaak. Informeer slachtoffers daarnaast ook over de rechten die zij hebben in het kader van een echtscheidingsprocedure en de mogelijkheid om verschillende onderzoeksmaatregelen te vorderen bij de familierechter.¹²⁰

Er kan beroep worden gedaan op de toolbox #MijnKeerpunt die vzw ZIJN opmaakte voor gescheiden ouders die post-partnergeweld meemaken.¹²¹ Voor de bewijsverzameling van digitaal seksueel geweld kan worden verwezen naar de inhoudelijke webpagina van het Instituut: https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/geweld/digitaal_seksueel_geweld.

- **Gratis bijstand voor slachtoffers**

Er dient geïnvesteerd te worden in kosteloze bijstand voor slachtoffers, zowel door advocaten als door de hulpverlening (minstens indien de hulpverlening werd bevolen door de familierechter). Hiertoe zou een fonds kunnen gecreëerd worden. Dergelijke kosteloze gerechtelijke bijstand en/of hulpverlening verlaagt de drempels voor slachtoffers om hulp te zoeken en versterkt hun vaak kwetsbare positie.¹²²

- **Oprichten van een controle- en/of klachtenmechanisme**

Er is nood aan een controlemechanisme op onderzoeken en verslagen die worden uitgevoerd en opgemaakt in het kader van een procedure voor de familierechterbank. Er dient gecontroleerd te worden of de onderzoeken en verslagen werden uitgevoerd door deskundigen, of zij aan waarheidsvinding doen en gebaseerd zijn op feitelijke gegevens die door de partijen worden aangereikt.¹²³ Daarnaast dient er meer aandacht en promotie te worden gemaakt over de mogelijkheden van een tuchtprocedure en de verschillende ombudsdiensten per beroepsgroep.

5.5 Bijkomend (wetenschappelijk) onderzoek voeren en projecten opstarten

- **De rol van advocaten**

Het onderzoek dat werd gevoerd door de universiteiten van Hasselt en Namen, in opdracht van het Instituut, schenkt aandacht aan de rol van familierechters, notarissen, parketmagistraten en justitieassistenten, zijnde beroepsactoren die een volledige of gedeeltelijke overheidsfunctie vervullen. Er dient een gelijkaardig onderzoek te worden gevoerd naar de rol van advocaten in deze materie. Advocaten zijn een belangrijke partner in echtscheidingsprocedures en dienen nauw(er) betrokken te worden in de aanpak van de problematiek van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.¹²⁴

- **Wetenschappelijk onderzoek**

- Er dient meer onderzoek te worden gevoerd naar welke vormen van relatiebreuk en scheiding er zijn in relatie tot (ex-)partnergeweld. Zo valt er te denken aan femicide, hoogconflictueuze echtscheidingen... Deze dynamieken zijn nog onvoldoende gekend. Ook de impact van het geweld op kinderen die hieraan worden blootgesteld dient in rekening te worden genomen.
- Er dient meer onderzoek te worden gevoerd naar contactbreuk in de context van (ex-)partnergeweld, de aanpak van contactbreuk in het algemeen en naar de effectiviteit van bepaalde interventies.

¹²⁰ Een voorbeeld van het creëren van een brug tussen justitie en hulpverlening is de oprichting van een Welzijnszorgthuis in het Justitiepaleis te Antwerpen. Mensen kunnen bij het Welzijnszorgthuis gratis terecht voor informatie of advies met betrekking tot de juridische procedures dan wel hulpverlening. Elke dag is een hulpverlener van het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) aanwezig, samen met een eerstelijnsadvocaat. Het Welzijnszorgthuis is een samenwerking tussen de rechtbanken en parketten, de Balie van Antwerpen en het CAW Antwerpen met ondersteuning van de stad Antwerpen.

¹²¹ <https://mijnkeerpunt.be/>.

¹²² Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

¹²³ Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

¹²⁴ Aanbeveling op basis van de studienamiddag echtscheiding en (ex-)partnergeweld van 8 september 2023.

- **Projecten opstarten**

- Onderzoek de uitrol van gespecialiseerde kamers of rechtbanken om familiedossiers integraal te kunnen bekijken en op te volgen, gaande van aangifte tot vervolging.¹²⁵
- Onderzoek of de familierechtbank een eigen sociale dienst zou moeten hebben, naar analogie met de jeugdrechtbank, die adviezen kan geven aan de familierechter zonder beroep te moeten doen op de Justitiehuisen en de bijhorende wachttijden.¹²⁶
- Onderzoek de wenselijkheid en haalbaarheid van een familierechtbank met drie rechters naar het model van de arbeids- en ondernemingsrechtbank waarbij twee lekenrechters gespecialiseerd zouden kunnen zijn in psychologie, pedagogiek, agogiek of psychiatrie.¹²⁷
- Onderzoek volgens welke wettelijke regeling er na de uitspraak van een familierechter een duurzame gezinsbegeleiding kan worden uitgevoerd onder gerechtelijk mandaat, begeleid door de Justitiehuisen die zowel een preventieve functie op het vlak van sociale ondersteuning kan hebben als een controlefunctie die de rechtbanken toelaat, om indien nodig, tijdig in te grijpen.¹²⁸

- **Werkgroepen rond echtscheidingen en (ex-)partnergeweld**

Naar aanleiding van deze beleidsaanbevelingen, het onderzoek dat werd uitgevoerd door de Universiteit Hasselt en de Université de Namur (2022) en de studienamiddag die heeft plaatsgevonden op 8 september 2023, worden aanbevolen om werkgroepen op te richten, op niveau van de verschillende betrokken beroepsgroepen, dan wel multidisciplinair en in samenwerking met ervaringsdeskundigen en slachtoffers van (ex-)partnergeweld, om de relevante aanbevelingen verder te bespreken met het oog op hun wenselijkheid, uitvoerbaarheid en (budgettaire) impact.

¹²⁵ <https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7102877657146511361/>.

¹²⁶ Alinea 127, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹²⁷ Pagina 94, Rol van, onder meer, familierechters en notarissen in het kader van (ex-)partnergeweld bij echtscheidingen.

¹²⁸ Maatregel 150 NAP 2021-2025.

